

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA VA JISMONIY MADANIYAT FAKULTETI

Abdullayev Sh. D., Sattorov A.E

**O`quvchi tarbiyasida maktab
va oila hamkorligi**

Buxoro - 2011

Tuzuvchilar: **Abdullayev Sh. D.**
pedagogika fanlari nomzodi
Sattorov A. E.
BuxDU pedagogika va
jismoniy madaniyat fakulteti magistranti .

Taqrizchilar: **Mahmudov X.**

Pedagogika fanlari doktori, professor.

Tashqi tahrizchi: **F.X.Karimov**

Buxoro viloyati huquqbo'zarlikning oldini
olish boshqarmasi voyaga etmaganlar o`rtasida
nazoratsizlik profilaktikasi bo`limi boshlihi, mayor.

Ushbu metodik qo'llanma Aholi turar joylari va mahalla pedagogik tashkilotchilari, maktab o'qituvchilari, sport maktablari murabbiylari, pedagogika Oliy va o'rta maxsus bilim yurti talabalari va ota onala, hamda IIB XOOB VYEOXOOG xodimlariga mo'ljallangan.

“Millat bor ekan, milliy davlat bor ekan, uning mustaqilligi va erkinligiga, an’ana va urf-odatlariga tahdid soladigan, uni o‘z ta’siriga olish, uning ustidan hukmronlik qilish, uning boyliklaridan o‘z manfaati yo‘lida foydalanishga qaratilgan intilish va harakatlar doimiy xavf sifatida saqlanib qolishi muqarrar.

Shu ma’noda, bunday xavf-xatarlarga qarshi asosiy qurol sifatida yurtimizda yashayotgan har bir inson, avvalo, unib-o’sib kelayotgan yangi avlodni har tomonlama barkamol, irodasi baquvvat, iymoni butun bo‘lib voyaga yetishi uchun keng jamoatchilik va aholimiz o‘rtasida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatimizni yuksak darajaga ko‘tarishning ahamiyati beqiyosdir”

Islom Abdug‘aniyevich Karimov

Kirish

Prezident I.A.Karimovning 1995-yil fevral oyidagi O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi sessiyasidagi ma'ro'zasidan.

Iqtisodiy va siyosiy sohalardagi barcha islohotlarimizning pirovard masadi yurtimizda yashayotgan barcha fuqarolar uchun munosib xayot sharoitlarini tashkil qilib berishdan iboratdir. Aynan shuning uchun ham ma'naviy jihatdan mukammal rivojlangan insonni tarbiyalash, ta'lim va maorifni yuksaltirish, milliy uyg'onish g'oyasini ro'yobga chiqaradigan yangi avlodni voyaga yetkazish davlatimizning eng muxim vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Jamiyatimiz rivojlanishining zamonaviy bosqichlarida, ko'proq, ulg'ayib kelayotgan kelajak avlod tarbiyasiga qaratilayapti. Bunda «inson katta miqdordagi bilimlar egasi qilib tarbiyalanib qolmay, balki o'z vatanining sodiq farzandi, mehnati va xulq-atvori jihatidan yuqori madaniyatli shaxsni» tarbiyalash kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida hayotimizni hal etuvchi muhim masalalari qatorida ta'lim – tarbiya tizimini tubdan o'zgartirish, uni yangi zamon talabi darajasiga ko'tarish, barkamol avlodimiz kelajagiga daxldor qonun loyihalari ko'rib chiqilib, muhokama qilindi. Maktab reformasi bir nechta salbiy holatlarni oldini olish maqsadida, faoliyat jarayonida to'planib kelgan jiddiy kamchilik va xatoliklar bartaraf etish imkonini beradi. Ta'lim va tarbiya birligi tamoyilini maqsadli amalga oshirish, oila, maktab va jamiyat hamjihatligini ta'minlash zarur. Zamonaviy maktab tajribasida oddiy tuyuladigan holat, tarbiyachi pedagoglar tarbiya sohasida orqaga qolgan o'smirlar va ularning ota-onalari bilan olib boriladigan ishlar uchun ko'p kuch va vaqt sarflashadi, ammo bu ishlar hech qanday natija bermay qoldi. Bu holatning asosiy sabablaridan biri, bu, fikrimizcha, shundan iboratki, tarbiya tizimida olib borilayotgan ishlar umumiy olib borilmayotganligi, ya'ni o'quvchilarning huquqbo'zarligini oldini olish jarayonining barcha qatnashchilarini tarbiya sohasidagi vazifalarini hisobga olmay, balki pedagogik faoliyatning himoyalangan qismiga ko'proq ahamiyatning qaratilayotganligi.

Buning oldini olishda, asosan, tashkilotlardagi pedagoglarning vazifalarini to'g'ri tushungan holda, ta'lim – tarbiyada qarovsiz qolgan o'quvchilarni qayta tarbiyalashga qaratish lozim. Har tomonlama yetuk shaxslarni tarbiyalashda talabalarning huquqbo'zrligini oldini olish bo'yicha maktab va oila hamkorligi rahbari va tashkilotchisi sifatida pedagog faoliyatining mazmuni va o'ziga xosligini yoritish, uni aniq tavsiyalar bilan ta'minlash, og'ir tarbiyalanadigan o'quvchilarning ota-onalariga ta'lim-tarbiya shakllari haqidagi tushunchani takomillashtirish lozim. Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilarni qayta tarbiyalash bo'yicha bajaradigan ishlarning samarali natijalariga faoliyat ishtirokchilari diqqatini qaratish lozim. Bunda agar pedagog: 1) zaruriyatdan kelib chiqqan holda ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan har bir o'smirning foydali faoliyatini kiritish; 2) quyidagi yunalishlar bo'yicha barcha asosiy tarkiblar tashkilotchisi va yo'lboshchisi bo'lishi: a) ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan bolalar va ularning ota – onasiga uslubiy yordam ko'rsatish; b) qayta tarbiyalash ishlarini tashkil etishda bevosita qatnashish; v) barcha tarbiya jarayoni qatnashchilarini o'smirlarni qayta tarbiyalash bo'yicha ishlarning pedagogik shakl va uslublari bilan ta'minlash.

Bolalar huquqlarini himoyasi –ustuvor vazifa. Bolalar huquqlari to'g'risida konventsiyani tadbiq etish yo'llari

Birlashgan Millatlar Tashkiloti bosh assambleyasi tomonidan 1989-yil noyabrida Bolalar huquqlari konventsiyasi qabul kilingan. Mazkur Konventsiya jahondagi deyarli barcha davlatlar tomonidan ratifikatsiya kilingan. Ushbu konventsiya bolaning iqtisodiy ekspulatsiyadan hamda quyidagi har qanday ishlarni bajarilishidan himoya qilish edi, chunonchi uning sog'ligi uchun xavftug'dirishi mumkin bo'lgan; u tomonidan ta'lim olishga to'siq bo'ladigan; yoki

uning sog'ligi hamda jismoniy, aqliy, manaviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga zarar yetkazadigan. Respublikamizda so'ngi yillar ichida bolalar, voyaga yetmaganlarning huquq va manfaatlari himoyasi borasida salmoqli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Yurtimizda 2008 yil 7 yanvar kuni «Bola huquqlarining

kafolatlari to'g'risida» gi qonun kuchga kirdi. Ushbu qonun 4 bob 30 moddadan iborat bo'lib, bunda bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, bolaning hayoti va sog'ligini muhofaza qilish, bolaning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslik, bolaning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish ko'rsatilgan.

2008-yil 12 sentyabrdagi ishga qabul kilish uchun eng kichik yosh to'g'risidagi hamda bolalar mehnatining og'ir shakllarini taqiqlash va yo'q qilishga doir shoshilinch choralar to'grisidagi Konventsionalarning amalga oshirish chora-tadbirlari haqidagi Vazirlar Mahkamasining 207-sonli qarori chiqdi. Ushbu qaror ijrosi yo'zasidan bir qator ishlar amalga oshirildi.

Respublikamizda bola huquqi kafolatlari tizimida ijtimoiy-maishiy xizmatlar, moddiy yo'rdam ko'rsatish, ijtimoiy-huquqiy, ijtimoiy-reabilitatsion, pedagogik, ijtimoiy-tibbiy xizmatlarni takomillashtirilib borilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xususan, og'ir kasal, nogiron bolalari bo'lgan oilalarga moddiy yordam ko'rsatish, o'spirinlar ishga joylashuviga, kasb egallashiga ko'maklashish, bolalarni teatr, ko'rgazma va boshqa madaniy tadbirlarga jalb etish, ular uchun xayriya ziyofatlari, yozgi oromgohlarda, sanatoriya va kurortlarda davolanishlarini tashkil etish, kam ta'minlangan oilalarga oziq-ovqat va maishiy xizmatlarni tashkil etishda yordam berish, nogiron bolalarga uy mehnatini tashkil etish va ularga ish joylari tashkil etish borasidagi xizmat turlarining tashkil etilishi ham bolalar huquqlarining ijtimoiy kafolatlarini takomillashtirishda muhim o'rin tutadi.

Bolalar huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish buyicha hujjatlarni rasmiylashtirishda yordam berish, ularga to'lanadigan ijtimoiy to'lovlarni muntazam to'lanishini nazorat qilish, bolalarning huquqiy savodxonligi va madaniyatini oshirishni ta'minlash kabi ijtimoiy huquqiy xizmat turlarining takomillashib borishi ham bola huquqlari kafolatlarini takomillashuvidan dalolat beradi.

O'zbekistonda voyaga yetmagan huquqbo'zarlarning ijtimoiy patronaji tashkil etilganligi, bolalar farovonligini ta'minlash dasturlari amalga oshirilayotganligi, voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligini alohida, tartib, qoidalarini belgilanganligi ijtimoiy-reabilitatsion xizmatlarni takomillashib borayotganligi ham

bola huquqlarining ijtimoiy kafolatlari tizimi takomillashib borayotganligini isbotlaydi.

Ijtimoiy—tibbiy xizmatlarning rivojlantirilayotganligi, bolalarning stantsionar davolanish muassasalari tashkil etilganligi, nogiron bolalar zaruriy yordam vositalari bilan ta'minlanayotganligi, jismoniy va aqliy imkoniyatlari cheklangan bolalarning sog'ligini tiklash buyicha muassasalar tashkil etilganligi, bolalar poliklinikalari, bolalar kasalligi buyicha mutaxassislar tayyorlanayotganligi bola huquqlarini ijtimoiy kafolatlarini rivojlanib borayotganligini ko'rsatadi.

Bugungi kunda Respublikamizda bolalar huquqini ijtimoiy kafolatlarini amalga oshirishda ixtisoslashgan markazlarni tashkil etilayotganligi ham alohida o'rin tutadi. Voyaga yetmaganlar uchun ijtimoiy reabilitatsion, ijtimoiy moslashuv markazlar ana shunday markazlardandir. Ko'rib turganimizdek, mazkur mavzu ko'pqirrali bo'lib, muallif voyaga yetmaganlarning ijtimoiy himoya huquqlari tizimida muhim o'rin tutuvchi ta'lim olish huquqining amalga oshirilishiga oid masalalarning ayrim dolzarb jixatlariga e'tiborni qaratishni lozim topdi. Eng avvalo «bolalar mehnati» degan tushuchaga nima kirmasligiga aniqlik kiritish lozim. Bolalar va o'smirlar tomonidan ular sogligi va rivojlanishi uchun ta'sir qilmaydigan, shuningdek talim olishga to'skinlik qilmaydigan ishlarni bajarish, odatda, ijobiy hol, deb hisoblanadi. Bunday ish turlariga bolalarning o'z ota-onalariga uyda yoki oila ishida yordam berishlari, maktabdagi darslaridan so'ng hamda tatil kunlarida o'zining mayda chuyda harajatlari uchun pul topish kiradi. Bo'lar bolalar rivojlanishiga va oila faravonligiga ko'maklashadi, bolaga unga kelajakda jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lishi uchun kerak bo'ladigan tajriba va ko'nikmalarni olishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 77-moddasiga asosan ishga qabul qilishga o'n olti yoshdan yo'l quyiladi. O'n besh yoshga to'lgan shaxslar ota-onasidan birining yoki ular o'rnini bosuvchi shaxsning yozma ravishdagi roziligi bilan ishga qabul qilinishi mumkin.

Yoshlarni mehnatga tayyorlash maqsadida umumta'lim maktablari, hunar-texnika bilim yurtlari va o'rta maxsus o'quv yurtlarining o'quvchilarini o'n to'rt yoshga to'lganlaridan keyin ota-onasidan birining yoki ular o'rnini bosuvchi shaxsning

roziligi bilan bolalarning sog'lig'iga va kamol topishiga ziyon yetkazmaydigan va ta'lim olish jarayonini bo'zmaydigan yengil ishlarni o'qishdan bo'sh vaqtlarida bajarish uchun ishga qabul qilishga yo'l qo'yiladi.

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni ishga qabul qilish ushbu Kodeksning 241-moddasida nazarda tutilgan talablarga rioya etilgan holda amalga oshiriladi.

239-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni ishga qabul qilishdagi kafolatlar

Belgilangan minimal ish joylari hisobidan ish joylariga ishga joylashtirish tartibida mahalliy mehnat organi va boshqa organlar tomonidan yuborilgan, o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni ish beruvchi ishga qabul qilishi shart.

Belgilangan minimal ish joylari hisobidan ishga qabul qilishni rad etish taqiqlanadi va bunday rad etish ustidan sudga shikoyat qilish mumkin.

O'n sakkiz yoshga to'lmagan barcha shaxslar dastlabki tibbiy ko'rikdan o'tgandan keyingina ishga qabul qilinadilar va keyinchalik ular o'n sakkiz yoshga to'lgunlariga qadar har yili majburiy tarzda tibbiy ko'rikdan o'tkazib turilishi kerak.

240-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarning mehnat huquqlari

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar mehnatga oid huquqiy munosabatlarda katta yoshdagi xodimlar bilan teng huquqda bo'ladilar, mehnatni muhofaza qilish, ish vaqti, ta'tillar va boshqa mehnat shartlari sohasida ular uchun mehnat to'g'risidagi qonunlar va boshqa normativ hujjatlarda belgilangan qo'shimcha imtiyozlardan foydalanadilar.

241-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar mehnatidan foydalanish taqiqlanadigan ishlar

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar mehnatidan shu toifa xodimlarining sog'lig'i, xavfsizligi yoki axloq-odobiga ziyon yetkazishi mumkin bo'lgan mehnat sharoiti noqulay ishlarda, yer osti ishlarida va boshqa ishlarda foydalanish taqiqlanadi.

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarning belgilab qo'yilgan normadan ortiq og'ir yuk ko'tarishlari va tashishlariga yo'l qo'yilmaydi.

Ushbu moddaning birinchi qismida ko'rsatilgan ishlar ro'yxati va o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar ko'tarishlari va tashishlari mumkin bo'lgan og'ir yuk normalarining chegarasini O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi Kengashi va ish beruvchilarning vakillari maslahatini olgan holda belgilaydi.

242-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar

uchun qisqartirilgan ish vaqtining muddati

Ish vaqtining muddati o'n oltidan o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan xodimlarga haftasiga o'ttiz olti soatdan, o'n beshdan o'n olti yoshgacha bo'lgan shaxslar (ta'til davrida ishlayotgan o'n to'rtidan o'n olti yoshgacha bo'lgan o'quvchilar) uchun esa haftasiga yigirma to'rt soatdan oshmaydigan qilib belgilanadi.

O'qishdan bo'sh vaqtlarida ishlayotgan o'quvchilarning o'quv yili davomidagi ish vaqti muddati ushbu moddaning birinchi qismida tegishli yoshdagi shaxslar uchun nazarda tutilgan ish vaqti eng ko'p muddatining yarmidan ortib ketishi mumkin emas.

243-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan xodimlarning kundalik

ish vaqti qisqartirilgan hollardagi mehnatiga haq to'lash

O'n sakkiz yoshga to'lmagan xodimlarning kundalik ish vaqti qisqartirilgan hollardagi mehnatiga haq kundalik ish vaqti to'liq bo'lgan chog'da tegishli toifadagi xodimlarga beriladigan miqdorda to'lanadi.

Korxonalarda o'qishdan bo'sh vaqtida ishlayotgan o'quvchilarning mehnatiga ishlagan vaqtiga mutanosib ravishda yoki ishlab chiqargan mahsulotiga qarab haq to'lanadi.

244-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarga

yillik mehnat ta'tili berish

O'n sakkiz yoshga to'lmagan xodimlarga kamida o'ttiz kalendar kundan iborat yillik ta'til beriladi va ular bu ta'tildan yoz vaqtida yoki yilning o'zlari uchun qulay bo'lgan boshqa vaqtida foydalanishlari mumkin.

Basharti ta'til berilayotgan yil xodim o'n sakkiz yoshga to'lgunga qadar va to'lgandan keyingi davrlarni o'z ichiga olsa, ta'tilning muddati o'n sakkiz yoshga

to'lgunga qadar bo'lgan ish staji uchun - o'ttiz kalendar kun hisobidan, o'n sakkiz yoshga to'lgandan keyingi ish staji uchun esa, - umumiy tartibda hisoblab chiqariladi.

**245-modda. O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni tungi ishlarga,
ish vaqtidan tashqari ishlarga va dam olish kunlaridagi ishlarga
jalb etishning taqiqlanishi**

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni tungi ishlarga, ish vaqtidan tashqari ishlarga va dam olish kunlaridagi ishlarga jalb etish taqiqlanadi.

**246-modda. Mehnat shartnomasini bekor qilishda o'n sakkiz
yoshga to'lmagan shaxslarning qo'shimcha kafolatlari**

O'n sakkiz yoshga to'lmagan xodimlar bilan to'zilgan mehnat shartnomasini ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilishga, mehnat shartnomasini bekor qilishning umumiy tartibiga rioya qilishdan tashqari, mahalliy mehnat organining roziligi bilan yo'l qo'yiladi.

**247-modda. Mehnat shartnomasini ota-onalar, vasiylar (homiylar)
va boshqa vakolatli organlar talabi bilan bekor qilish**

Ota-onalar va vasiylar (homiylar), shuningdek mehnatni muhofaza qilish ustidan nazorat qiluvchi organlar hamda voyaga yetmaganlar ishlari bilan shug'ullanuvchi komissiyalar, agar o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar bajarayotgan ishni davom ettirish ular sog'lig'iga ziyon qiladigan yoki ularga boshqacha tarzda zarar yetkazadigan bo'lsa, bunday shaxslar bilan to'zilgan mehnat shartnomasini bekor qilishni talab etishga haqlidirlar.

Savol va topshiriqlar

1. O'zbekiston Respublikasidaning "Ta'lim to'g'risidagi"gi Qonunida pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqi kimlarga berilgan ?
2. Bolalar huquqlarini himoya qilish deganda nimani tushunasiz?
3. Bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha O'zbekistonda qanday qonunlar ishlab chiqilgan?
4. Bolalar huquqlari to'g'risida konventsiyani tadbiq etish yo'llari haqida gapirib bering?

5. Shaxs kamolotida qonunlarning ahamiyati qanday?

**Voyaga yetmaganlarning huquqiy ongi va
savodxonligini oshirishda huquqni muxofaza qiluvchi organlar,
maktab va oila hamkorligining roli**

Yurtboshimiz Muhtaram Islom Abdugʻanievich Karimov Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 17 yilligiga bagʻishlangan tantanali marosimida soʻzlagan maʼroʻzalarida bir qator eng ustivor fikr va mulohazalarni bildirib, 2010-yilni «Barkamol avlod yili»-deb eʼlon qildilar. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2009 yilning 9 dekabr kuni «Barkamol avlod yili» davlat dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish boʻyicha tashkiliy chora tadbirlar toʻgʻrisida»gi 329-sonli Farmoyishi chiqdi.

2010-yil 15-yanvar kuni Oʻzbekiston Respublikasi Ichki ishlar Vazirligining (1VX-1) Hayʼat yigʻilishida ham ushbu masala atroflicha muhokama qilinib, «Barkamol avlod yili» munosabati bilan ichki ishlar idoralari tomonidan amalga oshirilishi lozim boʻlgan vazifalar belilab berildi. Shuningdek «Barkamol avlod yili» Davlat dasturi buyicha Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2010-yil 27-yanvar kunidagi PK-1271-sonli karori chiqdi.

«Barkamol avlod yili» da (2009-yilda 2 trillion 612 milliard soʻm ajratilgan) 7 trillion 890 million soʻm va 165 milion dollar ajratilgan.

2010-yil Oʻzbekiston Respublikasida «Barkamol avlod yili» deb eʼlon qilinishi munosabati bilan yosh yigit-qizlarimizni har tomonlama barkamol etib shakllantirish, yoshlar orasida jinoyatchilik va huquqboʻzarliklarning oldini olish, ularni har qanday jinoiy unsurlardan hamda tashqi tajavuskor kuchlardan himoya qilish, ularni vatanga sadokatli, milliy urf-odatlar, anʼanalar, ota-bobolarimizdan meʼros boʻlib qolgan milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash maqsadida aniq chora tadbirlar belgilab, olindi. Yoshlar–yurt kelajagi. Ularning ulgʻayib, mamlakatimizning taraqqiyoti va farovonligi yoʻlida hamjihatlik bilan intilishlari biz qurayotgan buyuk davlatning poydevori mustaxkam boʻlishiga xizmat qiladi. 2010 yilning «barkamol avlod yili» deb nomlanishi zahirida ham Vatanimiz oʻgʻil-qizlarining kelajagi haqida

g'amxo'rlik mujassam.

Barkamol avlod yili» da ichki ishlar idoralari oldiga qo'yilgan vazifalar:

-viloyatdagi 16 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan yoshlar to'liq taftishdan o'tkazilib, ularning nima bilan shug'ullanayotganliklari to'liq o'rganilishi va tegishli idoralar bilan hamkorlikda ularning bandligini ta'minlash borasida tadbirlar belgilash, IIB apparati va joylardagi ichki ishlar idoralari tomonidan yil davomida o'tkaziladigan tadbirlar rejasi asosida "Yoshlar kelajagimiz poydevori" shiori ostida tadbirlar o'tkazilishi, bu tadbirga barcha ququq-tartibot organlari, mahalla faollari, o'rta va oliy ta'lim yurtlari, "Kamolot» yoshlar ijtimoiy harakatining vakillarining ishtirokini ta'minlash,

- umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limdan bosh tortib yurgan voyaga yetmaganlarni aniqlash, ularni ta'limga qaytarish choralarini ko'rish maqsadida viloyat miqiyosida 2010 yil mart oyida keng qamrovli «Davomat» profilaktik tadbiri, voyaga yetmaganlar va yoshlar orasida sodir etilayotgan huquq bo'zarlik va jinoyatlarni oldini olish maqsadida keng jamoatchilikni jalb etgan holda viloyat miqiyosida 2010 yilda «O'smir» maxsus profilaktik tadbirini o'tkazish, viloyatda faoliyat ko'rsatayotgan militsiya tayanch punktlari atrofida tashkil etilgan sport maydonchalariga, sport va fan to'garaklariga, kichik biznes shahobchalariga ko'proq yoshlarni, ayniqsa ichki ishlar idoralarida profilaktik hisobda turgan voyaga yetmaganlarni jalb etish bo'yicha profilaktik-tushintirish tadbirlarini o'tkazish, oliy va o'rta-maxsus bilim yurtlari va barcha ta'lim muassasalarida yoshlarni amaldagi qonunlarning mazmun-mohiyatini yetkazishga qaratilgan va sog'lom turmush tarzi kechirishga undovchi uchrashuvlar tashkil etish,

-barkamol avlodni tarbiyalashda hamda sog'lom oilalarni shakllantirishda mamlakatimizdagi mavjud nodavlat, notijorat tashkilotlari, jumladan viloyat «Oila» ilmiy-amaliy markazi bilan hamkorlikda oilada sog'lom muhitni yaratishga qaratilgan tadbirlarni o'tkazilishi tashkil etish,

-giyohvandlik va boshqa turdagi jinoyatlarga qarshi kurashni jadallashtirish, bu sohada samarali tezkor-profilaktik tadbirlarni ishlab chiqish va amalda qo'llash orqali jinoyatlarni kamaytirish choralarini ko'rish,

- doimiy o‘zaro janjallar sodir bo‘ladigan, xonadoniga begona shaxslar ko‘p tashrif buyuradigan, ayshu-ishratga berilgan, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalariga ruju qo‘ygan va farzand tarbiyasi bilan shug‘ullanmasdan, o‘z holiga tashlab qo‘ygan ota-onalar hamda ularning farzandlari bilan tezkor profilaktik tadbirlar tashkil etish,

- har bir tarbiyasi og‘ir, huquqbo‘zarlik yoki jinoyat sodir etishga moyil voyaga yetmaganlarni turmush tarzini doimiy nazoratga olib, ular bilan muntazam ravishda profilaktik-ogohlantiruv tadbirlari olib borish,

- barcha ta‘lim myaccacalapi ma‘myipiyati bilan hamkorlikda mashg‘ulotlarga sababsiz qatnashmasdan, o‘tkinchi orzu-xavasga berilib, yengil-elpi mablag‘ topish maqsadida, bozor, savdo do‘konlari, ko‘cha-kuyda o‘zboshimchalik bilan ota-onasining e‘tiborisiz yurgan voyaga yetmaganlar va ularning ota-onalarini fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari ho‘zurida tashkil etilgan voyaga yetmaganlar komissiyasi yig‘ilishlarida muhokama etib, kelgusida bola tarbiyasini ijobiy tomonga o‘zgartirishning aniq choralari belgilash,

- jazoni ijro etish muassasalaridan qaytgan voyaga yetmaganlarni qayta jinoyat yo‘liga kirib qolishlarini oldini olish maqsadida oila a‘zolari, fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari, «Kamolot» yoshlar ijtimoiy harakati vakillarining nazoratini kuchaytirib, ularni o‘qishga, ishga joylashtirish choralari ko‘rish,

-yoshlar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzi tamoyillarini qaror toptirish, ularni giyohvandlik, axloqsizlik, tashqaridan kirib kelayotgan tuban «ommaviy madaniyat»ning turli illatlari xavfi va zararli ta’sirlaridan himoya qilish maqsadida chetdan kirib kelayotgan bosma nashrlar, audio-video materiallar, teleko‘rsatuvlar, internet saytlarini muntazam ravishda taftishdan o‘tkazib turilishini tashkil etib, aniqlangan salbiy holatlar yo‘zasidan qonuniy choralar ko‘rish,

- o‘quv—ta‘lim muassasalarida uyali telefondan, video tasvirlarni aks ettiruvchi multimedia vositalaridan foydalanish tartibini belgilash, ularga tegishli cheklovlar joriy qilish, o‘quv muassasalari mas’ul xodimlari vakolatlarini kengaytirish bo‘yicha tegishli huquqiy ba’zani yaratish hamda shu sohada profilaktik tadbirlar o‘tkazilishi ta’minlash,

-16 yoshga to'layotgan viloyatimiz fuqarolariga birinchi marotaba O'zbekiston Respublikasi fuqarolik pasportlarini tarqatishda tantanali ravishda uyushtirilgan tadbirlarda, ya'ni maktab, litsey va kolledjlarda shahar, tuman hokimlari, ichki ishlar idoralari boshliqlari tomonidan berilishini tadbiq etib, kelgusida bu ishlar davom ettirib borilishini yulga quyish,

- ishlash, o'qish maqsadida respublika hududidan boshqa davlatlarga turli yo'llar bilan chiqib ketish ishtiyoqda bo'gan yoshlarga, ayniqsa voyaga yetmaganlarga ularning aldanib qolmasliklarini tushuntirish, shu maqsadda profilaktika xizmati bilan hamkorlikda ta'lim muassasalarida, mahallalarda jamoatchilik o'rtasida kuchaytirilgan holda keng tushuntirish ishlari olib borish,

-voyaga yetmagan va yoshlarni mutaxassisligi bo'yicha ish bilan ta'minlash borasida tuman va shahar mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish idoralari, voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha komissiyalar bilan olib borilayotgan ishlar ko'lami kengaytirish choralari ko'rish, mahallalarda, oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida, mehribonlik uylari, maxsus maktab-internatlar, maktab va maktabgacha ta'lim muassasalarida yong'in xavfsizligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratib, sodir bo'lishi mumkin bo'lgan yong'in va favqulodda holatlarda to'g'ri harakatlanish mavzularida nazariy hamda amaliy mashg'ulotlar o'tkazish,

-ta'lim-tarbiya maskanlarida xavfsizlik va yong'in xavfsizligi qoidalari bo'yicha bolalarning bilim saviyalarini oshirish, yong'in xavfsizligi talablarini tushuntirish, ularni ushbu qoidalarga rioya qilishga o'rgatish, shuningdek bolalarda bu boradagi bilimlarga qiziqish uyg'otish maqsadida viktorina, uyin va konkurslar tashkil etish,

- 2010 yil davomida maktab, litsey, kollejlari va oliy ta'lim muassasalarining axborot va kompyuter texnologiyalari xonalari, boshqa qimmatliklar saqlanadigan xonalari, laboratoriyalarini texnik qo'riqlash punktlari qo'rig'iga olish choralari ko'rib, bu maqsadda tegishli muassasalar rahbariyati o'rtasida tushuntirish va targ'ibot ishlari yuritish,

-parnografik mazmundagi hamda vahshiylikni targ'ib etuvchi materiallarni tarqatuvchi shaxslar, kompyuter klublari va boshqa muassasalar bo'yicha muntazam

ravishda tezkor-profilaktik tadbirlar o'tkazilib, shu mazmundagi materiallar aniqlanganda, keskin choralar ko'rilishini ta'minlash,

- voyaga yetmagan shaxslarni tilanchilikka, spirtli ichimliklarni iste'mol qilishga jalb qilayotgan hamda voyaga yetmaganlarni jalb qilgan holda fohishaxonalar tashkil etayotgan shaxslarni o'z vaqtida aniqlab, javobgarlikka tortish borasida tezkor-qidiruv tadbirlari kuchaytirish,

- voyaga yetmaganlar orasida milliy an'analarga yot bo'lgan, zo'ravonlikni targ'ib etuvchi hamda hayosiz lavhalar aks ettirilgan videotasvirlarni har qanday yo'l bilan tarqatilishini oldini olish va bunday videotasvirlarni tarqatish bilan shug'ullanuvchi shaxslarni noqonuniy faoliyatiga barham berish choralarini ko'rish,

- yoshlarni o'quv muassasalariga o'qishga qabul qilishda, ularni ta'lim olishiga va ishga joylashishiga turli yo'llar bilan to'sqilik qilib, ta'magirlik va boshqa turli mansabdorlik huquqbo'zarliklarini sodir etayotgan mutasaddi rahbarlarning noqonuniy hatti-harakatlarini oldini olib, ularga qonuniy choralar ko'rilishini ta'minlash,

- voyaga yetmagan shaxslarni shahvoniy yoki boshqa maqsadlarda foydalanish uchun aldash yo'li bilan sotish holatlarini aniqlash borasida tadbirlar o'tkazib borib, bunday shaxslarga nisbatan qonuniy choralar ko'rish,

- viloyat hududidagi yoshlar yig'iladigan tungi klub, kafe, barlar va ko'ngil ochadigan boshqa joylarda narkotik moddalarni tarqatilishi va iste'mol qilinishini oldini olishga qaratilgan tezkor tadbirlari amalga oshirish,

- viloyat hududida noqonuniy ravishda hujralar tashkil qilib, yoshlarga diniy saboq berish bilan shug'ullanayotgan shaxslarni aniqlash va ularni hatti-harakatlari ustidan doimiy ravishda tezkor nazorat o'rnatish choralarini ko'rish,

- noislomiy konfessiyalar va boshqa diniy oqimlar a'zolari tomonidan yoshlarni diniy oqimlarga da'vat qiluvchi adabiyotlar, disklar, audio va video tasmlarni tarqatish bilan shug'ullanayotgan shaxslarni aniqlab, ularga nisbatan qonuniy choralar ko'rish,

- "Barkamol avlod yili" munosabati bilan mahalliy hokimliklar, tegishli idora va tashkilotlar bilan hamkorlikda joylardagi mavjud "Mehribonlik uylari"ga va

maxsus internatlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash borasida ularni otaliqqa olish ishlari tashkil etish,

-yoshlar orasida narkotik vositalarini tarqatilishini oldini olish maqsadida joylardagi ichki ishlar, manfaatdor idoralari va tashkilotlar vakillari bilan hamkorlikda oliygohlar, kollej, litsey, umumta'lim maktablari, yoshlar faoliyat ko'rsatayotgan korxona, tashkilot va boshqa joylarda giyohvandlikni oldini olish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga qaratilgan uchrashuvlar o'tkazib, maxsus filmlar va videolavhalar namoyish etilishini tashkillashtirish, bu borada oliygohlar, kollej, litsey, umumta'lim maktablarida narkotik moddalarini tarqatuvchi, yoshlarni narkotik moddalarni iste'mol qilishga jalb qiluvchi shaxslarni aniqlab, fosh qilishga qaratilgan tezkor-qidiruv tadbirlarini amalga oshirib borish,

- militsiya tayanch punktlari atrofida faoliyat yuritayotgan sport-sog'lomlashtirish maskanlari va turli xil to'garaklar ishini yanada rivojlantirish choralari ko'rish. "Mahalla posbonlari" jamoat to'zilmalarida monitoring o'tkazib, ular safini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar bilan jamlash masalasini ko'rib chiqish,

-ommaviy axborot vositalari orqali yoshlar o'rtasida sodir etilayotgan jinoyatlar va ularning jazoni ijro etish muassasalaridagi tarbiyalanishi hamda ozod etilayotganlar bilan tashkil etilgan ishlarni har haftalik dasturlarda namoyish etib borish hamda ayollar va bolalar savdosining oldini olishga qaratilgan tushuntirish ishlari olib borish,

- xuquqni muhofaza qilish idoralari bilan hamkorlikda voyaga yetmaganlar tomonidan huquqbo'zarliklar sodir etilishining oldini olish maqsadida jinoyat sodir etib, bugungi kunda qilmishidan pushaymon bo'layotgan voyaga yetmaganlar haqida teleko'rsatuvlar tsiklini tayyorlab, keng ommaga namoyish etib borish,

-etakchi mutaxassislar (filosof, ideolog, politolog, ruhunos va h.k), huquqshunos olimlarni jalb etgan holda huquiy mazmundagi, jumladan «Terrorizm va uning salbiy oqibatlari», «Giyohvandlik - XXI asr vabosi», «Odam savdosi-jamiyat taraqqiyotining zavoli», «Noqonuniy diniy oqimlar va ularning yoshlar ongiga salbiy ta'siri» kabi ruknlar ostida har hafta teleko'rsatuvlarni tashkil etishdan iborat.

Tarbiyasi og‘ir bolalarni oilada tarbiyalash

Ota – onalar tomonidan ishlatiladigan har qanday tarbiya vositalari o‘smirda ijobiy xususiyat va yuqori g‘oyaviy ko‘zlangan maqsadni shakllantirishdan iborat bo‘lishi lozim.

Abdulla Avloniy XX-asr boshlarida o‘z davrining yetuk ma‘rifatparvari, usta murabbiysi, boshlang‘ich o‘zbek ta‘limiga salmoqli hissa qo‘shgan va birinchilardan bo‘lib axloq, ta‘lim-tarbiya masalalariga oid o‘ziga xos “Qobusnoma”ni yozib qoldirdi. Bu asar 1913-yilda yozilib, 1917-yilda ikkinchi bor nashr qilingan bo‘lib, “Turkiy Avloniy” o‘z ijtimoiy va axloqiy, ta‘limiy qarashlarini bayon etgan holda umuman tarbiya haqida fikr-mulohaza yuritib, uni to‘rt turkumga; “Tarbiyaning zamoni”, “Badan tarbiyasi”, “Fikr tarbiyasi” va “Axloq tarbiyasi”ga bo‘ladi. Insonni tarbiyalashda bu to‘rt masala g‘oyat muhim ahamiyat kasb etadi.

A.S.Makarenkoning ta‘kidlashicha, aniq tarbiyaviy, siyosiy maqsadni qo‘ymay turib, insonni tarbiyalab bo‘lmaydi. «Har bir ota va har bir ona o‘zining farzandiga nimani va qanaqa tarbiya berishi kerak. O‘zlarining shaxsiy ota-onalik xohish – istaklariga nisbattan hisobot bera olishi lozim. Siz o‘z vatanining haqiqiy fuqarosi, g‘ayratli shijoatli, vijdonli, o‘z halqiga va ishiga sadoqatli, mehnatsevar, tetik hamda xushmuomala insonni tarbiyalashni xoxlaysizmi? Yoki farzandingizni xudbin, ko‘rqoq, xasis va qandaydir mug‘ombir bo‘lishini xoxlaysizmi? O‘zingizni o‘ylashga majbur qilib, yuqoridagi savollarga javobni o‘ylang, bunda siz tarbiya jarayonida yo‘l qo‘ygan xatonlarimizni ko‘ramiz va oldinda to‘g‘ri yo‘llarning mavjudligini aniqlab olasiz», - degan edi A.S.Makarenko.

Maqsadga yo‘naltirilgan tamoyillar ota-onalarning o‘smirlarni rostgo‘y va vijdonli, ularning ijobiy xulq – atvorini o‘yg‘otish, nohaqlik, aldov, yolg‘onni chetlab o‘tishni taqozo etadi. O‘smirlarni qayta tarbiyalashni asosiy maqsad qilib qo‘yib, tarbiya uslublari tizimini o‘rganish, ya‘ni zaruriy xulq-atvorni shakllantirish maqsadida, shaxsga tarbiyaviy – tashkiliy ta‘sir ko‘rsatish yullari va uslublari majmui orqali singdirish lozim. Tarbiya uslubining to‘g‘ri tanlanganligi o‘smirlar tarbiyasiga ijobiy turtki bo‘ladi. Oilada o‘smirlarni tarbiyalashning ishonitirish, ijobiy natija, rag‘batlantirish va jazolash kabi uslublar asosiy o‘rin tutadi.

Bolalarni qayta tarbiyalashda ishonch yoki ishontirish uslubi yetakchi o‘rin egallaydi. Bu uslubni qo‘llashda ota-onalardan samimiylik va rostgo‘ylik talab qilinadi. Ishontirish uslubining asosiy shakllaridan biri suhbat bo‘lib hisoblanadi. Bunda puxta tayyorgarlik talab etilib, u asosan, gurux rahbari tomonidan amalga oshirilishi lozim. Suhbat, asosan, o‘smirning nojuya hatti-harakatini tahlil qilgan holda ko‘riladi. Ishontirish bilan birgalikda ota-onalar boshqa, ya‘ni buyruq berish, pand-nasixat qilish, ehtiyotkorlik shakllarini ham ko‘llashlari lozim. Nasixat qilish jonga tegadigan va har qanday holatda injiqlik qilishga majburlashga aylanmasligi kerak. Ehtiyotkorlik, o‘smirni har qanday nojuya harakatlarni amalga oshirishdan saqlaydi. Ishontirishning asosiy shakllaridan biri – do‘stona maslaxat berish.

Qayta tarbiyalashning boshqa uslublaridan yana biri – mashq bajarish uslubi hisoblanadi. Bunda ijobiy – axloqiy tajriba to‘plash maqsadida, o‘smirning o‘zi jamiyat uchun foyda keltiradigan faoliyatga ishtirok etadi. Bu esa, ongli-axloqiy xulq-atvor malakasini shakllantirish imkonini beradi. Mashq bajarish uslubi tizimlilikni talab etadi, qaysiki, uning doimiy qo‘llanilishi ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi. Tizimlilikka ko‘nikma hosil qilish hakida gap ketganda, A.S.Makarenko ta’kidlaganidek, agar biron-bir narsa «bir kun qilinsa, bu juda qiyin kechadi, agar bu ish bir oy bajarilsa, osonroq kechishi mumkin, agarda bir yil bajarilsa, juda ham oson kechadi».

Ma’naviy – ahlokiy odatlarning hosil bo‘lishi xulq-atvor va hatti-harakatlarning ijobiy siljishini ta’minlaydi. Oilada o‘quv mehnati ko‘nikma va malakasi shakllanishi jarayoni yanada yaxshiroq natija beradi, agar ota-onalar:

- Bilim olishda qiziqтира oladigan dalillarni ishlata olish, ya‘ni bilim olishga bo‘lgan intilishlarini yaxshi tomonga o‘zgartirish, guruxdagi namunali o‘kuvchilar darajasiga ko‘tarilishi, obro‘ qozonishsa;
- O‘smirni yomon o‘zlashtirishi uchun jazolamasdan, qiynalayotgan fanlariga ko‘maklashishsa;
- O‘smirga bo‘sh vaqtini to‘g‘ri tashkil etishiga yordamlashish, unda jamiyat oldidagi mas’uliyatini bajarish ko‘nikmalarini tarbiyalash;
- Jamoaga bo‘ysunish, jamoa ishiga faol qatnashishga ko‘maklashish.

Axloqiy ko‘nikmalarni shakllantirishda o‘smirlarga unga tizimli talablar ko‘rsatish zarur, shakllanadigan malakaning maqsadini tushuntirish lozim. O‘smir axloqiy ko‘nikmaning hayotiy mazmunini bilmay turib, uni qabul qila olmaydi. Buning uchun tarbiyachi malakani mustaxkamlash uchun uning shakllanish bosqichlarini inobatga olishi lozim:

- Shakllanayotgan malaka asosida axloqiy hatti – harakatlarning bajarilishi;
- Malaka rivojlanishiga to‘sqinlik qiladigan sabablarning bartaraf etilishi;
- Har kunlik mashqlar orkali shakllanayotgan malakani mustaxkamlash.

Axloqiy malakaning shakllanishida shaxsiy namuna asosiy o‘rin egallaydi. Afsuski, ko‘pchilik oilalarda katta kishilarning xulq-atvorning salbiy hatti-harakatlari holati ko‘zatiladi. Shu sababli, o‘z farzandlarining tarbiyasi bilan shug‘ullanadigan ota-onalar, avvalombor, kattalarning o‘zlari namuna tariqasida, bolalar va oilaning boshqa a‘zolari bilan yaxshi, samimiy munosabatda bo‘lishlari kerak, aksincha holatda, oilada «tarbiyasi o‘smirlarni tarbiyalashda yaxshi natijalar bermasligi mumkin.

Ijobiy namuna o‘smirga, nafakat namunali hatti-harakat namunasi bo‘lib, balki chiroyli xulq-atvorni chuqurroq anglashiga yordam beradi, ma’naviy tushunchaning shakllanishiga imkon beradi. O‘smir uchun shaxsiy namuna bo‘lib uning ota-onasi hisoblanadi. Shu ma’noda A.S.Makarenko quyidagi fikrni aytadi: Gapirganda tondagi kichkina o‘zgarishni bola ko‘radi va his qiladi, fikrimizdagi barcha burilishlar unga ko‘rinmas yo‘llar orqali borib yetadi, Siz esa, buni payqamaysiz. Agar Siz uyda qo‘pol yoki baxil, yoki aroqxo‘rlik, yoxud bundan ham yomon holatlarni sodir qilsangiz, agar siz onasini hakoratlasangiz, bu holda siz tarbiya haqida o‘ylamasangiz ham bo‘ladi; siz allaqachon farzandingizni tarbiyalab bo‘lgansiz va yomon tarbiyalayapsiz, endi Sizga hech qanday tarbiyaga oid maslaxatlar va usullarning hojati qolmaydi».

Ota-onalar o‘rtasidagi shavkatsiz, sovuq munosabatlar, ishonchsizlik, ziqnalik, ko‘pollik o‘smirni ulardan o‘zoqlashtiradi. Bolalarni tarbiyalash tizimida ota-onalar oldida turgan asosiy vazifa – bu o‘smirga, murosasiz munosabatlarga, axloqsiz xulq-atvorga befarqlik hissini uygotish hisoblanadi.

Har bir ota-ona o'z farzandini to'g'ri tarbiyalashni xoxlashadi. Ammo hamma ham o'zining xulq-atvoriga tanqidiy qarash qobiliyatiga ega emas, qayta tahlil qilish orqali o'smirlarga buning o'zi qanday ta'sir ko'rsatishini anglay olish kerak.

Shahar va tumanlardan tanlab olingan talabalarning oilalarini o'rganib, ularning turlarini guruxlarga ajratish imkonini berdi.

 Oilada otasi yuq, onasi esa axloqsiz hayot tarzini olib boryapti va o'z farzandining tarbiyasi bilan shug'ullanmayapti; oila, bunda fakat ota bor; ota-onasi yuq oila, farzand qarindoshlarinikida yashaydi; to'liq oila, ammo na ota va na ona farzandi tarbiyasi bilan shug'ullanishmaydi; to'liq oila, ammo ota-onalar o'z ishlari bilan band; oila, bunda ota-onalardan biri baxtsiz xayot tarzini kechiryapti; oila, bunda ota-onalardan biri ijtimoiy foydali mehnat bilan shug'ullanmaydi; oila, bunda yaqin qarindoshlardan biri jinoiy hayot tarzini olib boradi; ko'p bolali oila, bunda ota-onalar o'rtasida murosasizlik mavjud.

Bir necha misollar keltiramiz: **Raxmonov B.** Buxoro shahar, A.Jomiy ko'chasida yashaydi. O'smirning otasi yo'q. Onasi farzandining tarbiyasidan bosh tortgan, bu esa uning qarovsiz qolishiga olib kelgan. Raxmonov o'g'irlik bilan shug'ullanadi, chekadi, spirtli ichimliklar iste'mol qiladi, karta o'ynaydi, onasiga, uning axloqsiz hayot kechirayotganligi uchun unga jismoniy jazolashni aytib, tahdid o'tkazadi.

Andrey B. Buxoro shahrida yashaydi. Ota-onasi bor, ularning ishga berilib ketishi, 5 nafar bolani qarovsiz qolishiga sabab bo'lgan. Qarovsiz qolgan Andrey soat, pul va narsa o'g'risiga aylanib qolgan.

X.Asadning 8 nafar ukasi va singlisi bor. Ota-onalar bolalar tarbiyasi uchun bir-birlari bilan janjallashib, farzandlari tarbiyasiga qaramay qo'yishgan. Buning oqibatida, Asad huquqbo'zarlik yuliga kirib qoldi.

Tarbiyaga loqaydlikni oldini olishning asosiy sharti, tarbiyaning tarbiyaning to'g'ri olib borilishi hamda ota-onalar va boshqa oila a'zolarining xulq-atvoridagi salbiy holatlarning bo'lmasligi hisoblanadi. Bunday usullardan yana biri, rag'batlantirish va jazolash choralari. Bolalarni tarbiyalash jarayonida, ba'zida jazolash usulini ko'llashga to'g'ri keladi, donishmandlar o'g'itlari bo'yicha, tartib intizom bo'zuvchilariga qarshi kurashda *«targibot va tashvikot olib borish bilan*

konikmay... kurashni majburlash orqali olib borish kerak». O'smir har doim jazolash sababini bilishi lozim, aks holda, unga beriladigan jazo hech qanday naf bermaydi. O'smirlarga beriladigan jismoniy jazo, uning tarbiyasiga katta zarar yetkazadi, qaysiki, bunda o'smir bilan kattalar o'rtasidagi nizoga sabab bo'ladi. *Rag'batlantirish va jazolash* o'rtasida ziddiyat bo'lmasligi kerak. Bo'larni qo'llashda huquqiy normalarni inobatga olish hamda fuqarolar huquqi hamda bolalar majburiyatlari haqidagi tushunchalarni to'g'ri qabul qilish lozim. Jazolashning maqsadi, uning o'z vaqtida qo'llanilishi, zarurligi hamda extiyotkorligi, shaxs va uning hatti-harakatlarining me'yorida bo'lishidan iborat. Bolaning rag'batlantirishdagi va jazolashdagi hissiyoti xolati haqidagi tushunchani to'g'ri qabul qilish juda zarur, chunki ko'rsatib utilgan usullarning tarbiyaviy maksadga yunaltirilganligi asosida ushbu masalalarning mosligi yuqoriligiga erishish yotadi.

Rag'batlantirish va jazolash – bu munosabatlarni tartibga solish vositalari majmui bo'lib, pedagogik holatni tashkil etib, bunda munosabatlar o'zgaruvchanligi hisoblanadi. Rag'batlantirish va jazolashning turlari va shakllarini guruhlanishining asosiy belgilari bo'lib, bolalar faoliyatini rag'batlantirish va to'siklar uslubi, ularning munosabatlariga o'zgartirishlar kiritish usullari kiradi. A.S.Makarenkoning fikricha, tarbiya jarayonini tashkil etishning asosiy masalalaridan biri – bu tarbiyalanuvchilar hayot tarzi to'zishini «faollik va to'sqinlik» munosabatlarining to'g'ri yo'lga quyilishi hisoblanadi. «O'ziga to'skinlik qilish – bu juda murakkab ish, asosan, bolalikda, u oddiy biologiyadan emas, balki u fakat tarbiyalanishi mumkin. Agarda tarbiyachi bolaning o'ziga to'sqinlik qilish hissini tarbiyalamagan bo'lsa, unda buni keyinga amalga oshirib bo'lmaydi. O'zini tiyib turish har bir kadamda amalga oshirilishi lozim, aks holda bu oddiy holga aylanishi lozim».

Oila a'zolari o'rtasidagi hurmat, xotirjamlik hissiyoti muhiti – albatta, bola tarbiyasining to'g'riligidan dalolat beradi. Oila xotirjamligi hissiyoti muhitining asosida ota-onalar va farzandlari o'rtasidagi samimiylik, bir-birlariga ishonch munosabatlari yotadi, u ijobiy yoki salbiy harakterda bo'lishidan kat'iy nazar... «Bolalar baxtli bo'lishadi, - kaysikim, ota-onalari ularni bag'riga olishga tayyor,

ularning farzandlari hak yoki nohaq bo'lishlaridan qat'iy nazar, va farzandlari ham hech qanday qo'rquv va shubhasiz o'z ota-onalari bag'riga talpinsalar».

Dunyoga kelishdan maqsad yashashdir, yashashdan maqsad esa halqimiz uchun foydali mehnat, xizmat qilishdan iborat.

Chindan ham ko'xna dunyoda mehnatsiz turmushning yaxshilik ekanligi insoniyat hayotida sinab ko'rilgan. Halqimiz azaldan o'z ma'naviy qadriyatlari va diniy e'tiqodini qadrlab kelgan, shuning uchun u eng mushkul damlarda ham o'zligini yo'qotmagan.

Hayotda, shu narsa ma'lumki, tarbiya ko'rmagan odamga ta'lim berish ham mushkul vazifadir, zotan ta'lim-tarbiya mujassam bo'lgan insondagina hayot yo'llaridan qoqilmay olg'a borish, ko'ngil orzulari-o'ylariga yetishish, elu-yurt xizmatida bo'lish ufqlari keng bo'ladi. Shu nuqtai nazaridan qaraganda kamol topayotgan avlodga o'zbek halqining milliy qadriyatlarini, boy milliy me'rosimizni, o'zbekona insoniylik fazilatlarini singdirish biz o'qituvchi, pedagoglar oldidagi eng muhim vazifalardandir.

Hazrat Bahovuddin Naqshband o'gitlari har bir insonni doimo Xudoni dilga jo qilgan holda, uni doimiy o'ziga madadkor deb bilib, kasb o'rganishga, o'z ishining ustasi bo'lishiga, mehnat qilishga undagan.

Tarbiya jarayonida qo'yilgan talablarning yuqoriligi, hozirgi zamon o'smiri shaxsini murakkabligini va ko'p qirraligini namoyon etadi, agar tarbiyaviy ish o'smirning jismoniy va ruhiy xususiyatlarini hisobga olib amalga oshirilsa, unda o'smirlar tarbiyasining natijaviyligi oshadi. Tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchi va talabalar o'rtasida qo'pollik, dag'allik, ko'rsatish, kattalarga nisbattan hurmatsizlik kabi xulq-atvor kamchiliklari keng tarqalgan. Qo'pollik va qo'rslik ularda kattalar tomonidan qilingan noto'g'ri munosabatlar oqibatida paydo bo'ladi, ammo ko'pincha, kupollik ular uchun ulgayish, mardlikning belgisi sifatida tushuniladi, ezgulik va ko'ngilchanlik ko'ngilbo'shlik va kuchsizlik belgisi deb baholanadi.

Ba'zida ularning hatti-harakatida «yolg'on» kabi kamchilik namoyon bo'ladi, bu esa, do'stlik va birodarlik hakidagi tushunchani noto'g'ri anglashga olib keladi,

ya'ni yomon ish tutgan do'stini o'smir, qo'llab-quvvatlashga harakat qiladi. Tarbiyadan chetda qolgan o'smirlarda ko'zatiladigan dangasalik hissi ota-onalarning aqlsizlik bilan olib borgan tarbiyasi mahsuli hisoblanadi, ya'ni bu ularning o'z farzandlarini mehnat faoliyatidan asrab qolishlari natijasida sodir bo'ladi.

Oilaning farzand tarbiyasida asosan farzandning kelajakdagi baxti ko'proq ota-onaga bog'lik, ularning farzandini tarbiya kila olishi, ota-onada farzandidagi barcha yomon illatlarni ildiz bilan sug'urib tashlab, yaxshilarini rivojlantirish qo'bilyatining mavjudligi hisoblanadi. Oilada farzandining to'g'ri o'sishi uchun ota-onalarning bolalari tarbiyasiga yuqori darajada mas'ul bo'lishlari, ularning hatti-harakatlariga maksadli yondashuvi hamda individual ravishda ta'sir ko'rsatishning to'g'ri tanlanishi talab etiladi. Yomon oilalarda tarbiyalangan bolalarni ko'zatish natijasi shuni ko'rsatdiki, ularning qahri qattiqligi va chikishmasligi o'smirlarning hissiyotiga tashnaligidan dalolat beradi, oilada paydo bo'lgan hamda bola dunyosi hissiyotining shakllanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Bola tarbiyasining asosiy tomonlaridan biri bo'lib, oila hamjihatligi tushuniladi. Buni to'g'ri tashkil etish natijasida o'smirlar o'z tengdoshlariga yomon ishlarni amalga oshirishga tuskinlik kilishga erishadilar. Ko'zatuvar natijasida shu narsa ma'lum bo'ldiki, o'smirlarning 5 – 6 % i o'z oilalari bilan bo'sh vaqtlarini utkazishgan. Ko'pchilik ota-onalar turli xil baxonalar bilan o'z farzandlariga diqqat-e'tiborini karatishmagan, bo'sh vaqtdan foydalanish bo'yicha hech qanday ma'lumot berishmagan.

«Ko'pchilik ota-onalar ba'zida farzandlarini har kuni «mashq qildirish», ya'ni rostgo'ylik, so'zining ustidan chikishni, noto'g'ri kilgan hatti - harakati uchun uyat hissini tarbiyalash, ularni halq boyligini asrab avaylashga o'rgatish kabilarni o'rgatishni eslaridan chiqarishadi. Muntazam ravishda yolg'on gapirish, kerak bo'lmagan narsalarni va'da berish «tinch qo'yishsin» maksadida, o'zlarining axloqsiz hatti-harakatlari bilan ma'naviy qoloqligini ko'rsatib beradilar».

Ota-onalarning nohaqligi bolalar ruhiyatiga yomon ta'sir ko'rsatadi. Ota yoki onasining noto'g'ri hatti-harakatini kurgan farzand, buni oddiy hamda to'g'ri holat, deb qabul qiladi.

Xudbinlik ruhida tarbiyalangan bolalar ota-onalarining qiliqlarini o'zlariga qabul qilib olishadi, o'zgalar karamogida bo'lish hissi bilan kun kechirishadi. Tarbiya bobida yul quyilgan qarovsizlikni ogohlantirish maksadida, o'smirning hatti harakatlari majmuini o'rganish va unga individual yondashish lozim. O'smirni o'rganish quyidagi xolatlarda amalga oshiriladi:

- Turli xil sharoit va vaziyatlarda, shaxslararo munosabatlar jarayonida ota-onalari, tengdoshlari, dustlari va boshqa kishilar bilan olib borilgan muloqoti;
- Yetuklik va o'zgarishlar jarayonida, ya'ni bunda bola o'sishi bilan birgalikda u o'zgaradi ham, uning dunyoqarashi boyiydi, ba'zida unda «shaxs» ekanligi tushunchasi shakllanadi;
- Har tomonlama (barcha hayotiy sharoitlarda o'smirning hatti-harakatini bilib turish zarur);
- Bolaning yashash sharoitini hisobga olgan halda;
- Uning tabiati va xulq-atvorini har tomonlama ajralmasligi;
- Xulq-atvori sababini, uning sodir bo'lish hollarini, shuningdek, bolaning ichki xolatini hisobga olgan halda.

Savol va topshiriqlar

1. Voyaga yetmaganlarning huquqiy ongi va savodxonligini oshirish deganda ninmani tushunasiz?
2. O'mirlarni pedagogik tarbiyalashda oila va maktabning roli nimalardan iborat?
3. tarbiyaning inson kamolotidagi qirni nimadan iborat ?
4. Tarbiyasi og'ir bolalarni tarbiyalashda oila va ota-onalarning roli nimada deb o'ylaysiz?

O'smirning pedagogik qarovsizligini oldini olishda pedagogning o'rni

Davlat fuqarolar huquqini, nafakat bilim olishga karatdi, balki uni moddiy, ma'naviy, yuridik va pedagogik kafillikni uning xakkoniyligi hamda mustaxkamligini ta'minlagan halda e'lon kildi. Birok, halq ta'limi muammolari davlat tomonidan konuniy ravishda tartibga solish orkali ham hal qilib bo'lmaydi. Hali hal qilinmagan,

murakkab, asosan, pedagogik qarovsizlik sabablari masalalar ham mavjud. Shuning uchun, har bir maktab oldida turgan o'zlashtiraolmaslik ogohlantirish va bartaraf etish muammolarini ilgari surish muximlik kasb etadi.

Pedagogik qarovsizlikni oldini olish barcha masalalarni to'g'ri yechimini topish, tashki imkoniyatlarga va yuqori baxolarga bog'lik bo'lmasdan, balki maktabdagi ta'lim va tarbiyaning barcha tizimlarini takomillashtirishdan iborat. Bu ishlarda hal kiluvchi, harakatlantiruvchi kuchlari sifatida maktablar va barcha ukituvchilar har bir past o'zlashtiruvchilar uchun ma'naviy javobgar hisoblanishadi. Bu qoida bolalarning huquqbuzarligini oldini olishda ham o'zining to'la aksini topadi.

Maktab dasturidagi barcha fanlarni o'tish sifatining yaxshilanishi ba'zi respublikalarning maktablarida ijobiy natijalar berdi. Buning misolida Gala-osiyo shaxridagi 12 – maktab ukituvchilari barcha o'quvchilarining bilim sifatini yuqori darajaga kutarishga muvafak bo'lishdi, okibatda, tarbiya borasida qarovsiz kolgan o'quvchilar soni kamaydi.

Buxor, Kogon, G'ijduvon, Shofirkon, Peshko' tumanining bir kator maktablarida olib borilgan tarbiyaviy ishlar tajribasida, shu holat ma'lum bo'ldiki, qiyin tarbiyalanadigan o'quvchilar bilan ba'zi o'qituvchilar o'rtasidagi nizolarning bartaraf yetilishi asosiy shartlardan biri hisoblanadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi aqlli muloqotni o'rnatmay turib, psixologik – pedagogik hatolarni oldindan aytib bo'lmaydi. O'smirlar bilan o'tkaziladigan tarbiyaviy ishlarda xosil bo'ladigan kiyinchiliklar, ularda bilim olishdagi ijobiy munosabatlarning shakllanishi davrida bir kancha kiyinchiliklar paydo bo'ladi. Agar ukituvchilar pedagogik qarovsiz kolgan o'quvchilarning ulgayish tuygusiga befark munosabatda bo'lishsa, o'smirlarning bilim olishidagi ijobiy munosabatlarining shakllanishi davrida bir kancha kiyinchiliklar, ular bilan utkaziladigan tarbiyaviy ishlarda namoyon bo'ladi.

Zamonaviy bosqichdagi umumta'lim maktablarining asosiy vazifalaridan biri bo'lib, ta'lim – tarbiya jarayonini takomillashtirish, o'kuvchilarga vatanparvarlik ruxini , milliy istiqlol g'oyasini, milliy tafakurni, shakllantirish bo'yicha barcha ishlarning samaradorligini oshirish hisoblanadi.

Bunday mas'uliyatli masalalarni yechishda umumijtimoiy va shaxsiy-pedagogik harakterdagi murakkab muammolar yotadi. Bunday muammolardan biri bo'lib, o'quvchilar bilan ularning ota-onalari va maktabning pedagogik jamoaci urtasidagi nizoli vaziyatlar hisoblanadi. Insonning dastlabki vujudga kelishi ijtimoiy uyaning (yacheykaning) o'zida sodir bo'ladi, ya'ni oilada.

Oilada ma'naviy mikromuxitning bo'zilishi, oila a'zolari urtasidagi o'zaro munosabatlarining yomonligi, oilaning bo'zilishi, oilada tarbiyaning sustligi, moddiy-turmush tarzining yaxshi emasligi kabilar nokulay oilaviy sharoitlar yoki oiladagi tarbiya muxitining bo'zilishi bilan boglik xolatlarni keltirib chikarishiga imkon yaratadi. Oilada tarbiyaning yetishmasligi okibatida, kupchilik o'smirlarda qaysarlik, qo'pollik, tajovo'zkorlik, beadablik kabi negativ xususiyatlar rivojlanadi, bu esa ularning ota-onasi, yakin karindoshlari urtasidagi munosabatlarga yakun yasaydi. Buning natijasida, ular maktabga betayin, jizzaki, odamovi (odamlarga kushilmaydigan), muxitning salbiy ta'siriga bardoshsiz bo'lib kelishadi, ya'ni nizoni keltirib chikaradigan quyilgan poydevor.

Demak, nizoli xolatlarni bartaraf etishda o'smirning xayotga, tashki talablarga, uni urab olgan insonlarga bo'lgan munosabati allakachon oiladan paydo bo'lishi katta ahamiyat kasb etadi.

Ba'zi maktablarda ukuv-tarbiyaviy jarayonga bo'lgan tizimli munosabatning yukligi, o'quvchilarning jismoniy va ruhiy xususiyatlarini hisobga olgan halda bolalar tarbiyasida oila va maktabning jipsligi, turli xolatlarda tarbiyaviy ta'sir etish vositalarining noto'g'ri kullanilishi, o'quvchilarga nisbattan individual munosabatning yukligi, ularning ota-onasi hamda maktabning pedagogik jamoai urtasidagi turli xil nizolarning paydo bo'lishiga kulay zamin yaratadi.

Qiyin tarbiyalanadigan hamda pedagogik qarovsiz qolgan o'quvchilarning tarbiyasi kabi muammolarga pedagoglarning yetarlicha e'tiborsizligi turli-tuman salbiy oqibatlariga sabab bo'lishi mumkin.

Shuning uchun, maktab tajribasida nizoli xolatlarni bartaraf etish, oldindan chora ko'rish, o'quv-tarbiyaviy masalalarning muvaffaqiyatli hal etishning zaruriy shartlaridan biri hisoblanadi.

Muammoli vaziyatlar quyidagi xollarda paydo bo'ladi:

- a) O'quvchilar va sinf jamoasi o'rtasida;
- b) O'quvchi va o'qituvchi o'rtasida;
- c) Maktab va o'quvchilarning ota-onalari o'rtasida.

Muammoli xolatlarni hal etishning samarali yullari quyidaqilardan iborat:

a) O'quvchining sinf jamoasi oldidagi mavqei, asosan, o'smirlik davrida shaxsning axloqiy rivojlanishida kata urin egallaydi. Agar o'smir o'zining sinf jamoai orasida ijobiy mavkega ega bo'lsa, unda o'smirda shaxsning ijobiy xususiyati shakllanadi, uning xulqida hamjihatlilik xususiyati rivojlanadi. Agarda, o'smir sinfda paydo bo'lgan shaxslararo munosabat tizimida salbiy mavkega ega bo'lsa, unda o'smirda shaxsning salbiy xususiyati rivojlanadi, uning xulqidagi yakkalik xususiyati shakllanadi.

O'smirning jamoadagi urnining yo'qolganligi bilan bog'liq bo'lgan qoniqarsizlik hissiyotining chukurlashuvi, o'z-o'zini baxolashdagi tarkoksizligi va tortinchokligi darajasi uni psixologik jixatdan yakkalanib kolishiga olib keladi. Sinf jamoaci hamda ukituvchilar nazaridan chetda kolgan o'quvchi salbiy muxitdan najot izlay boshlaydi. Asosan, bunday xolatlar tarbiyasi ogir bo'lgan o'smirlarda sodir bo'ladi.

O'smirning o'zi tengdoshlari bilan muammoli munosabatlarda bo'lganda, sinfda yoki guruxda o'zining mavkeini o'zgartira olmaydi.

Bunday o'quvchining sinf jamoai bilan muammoli munosabatiga pedagog o'z vaqtida e'tibor karatishi kerak.

Buning uchun:

- ❖ Sinf jamoasida soglom ma'naviy muxitni tashkil etish lozim;
- ❖ Sinfda jamoa fikrini shakllantirish lozim;
- ❖ Sinf jamoai orasida o'quvchi mavkeini me'erashtirish lozim;
- ❖ O'quvchi va sinf jamoai urtasidagi o'zaro munosabatlarni ijobiy shakllantirish lozim;
- ❖ O'quvchiga nisbattan dustona munosabatlarni yaratish lozim.

Tarbiyasi ogir o'smirlar bilan ishlashda:

- Bunday o'smirlar shaxsini chuqur o'rganish, ularning ijobiy axloqiy sifatlarini rivojlantirish, ular bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar jarayonida bunday o'smirlarning individual xususiyatlarini inobatga olish lozim;
- Kiyin tarbiyalanadigan o'smirlarning jamoadagi mavkeini, shuningdek, ularning tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarini nazorat qilish, ularning sinf va maktab jamoai hamda undan tashkaridagi jamoalar bilan munosabatlarini inobatga olish;
- Bunday o'quvchilarni sinf va maktab jamoachidan yakka-latib kuymaslik;
- Ularning kizikishlarini hisobga olgan holda maktabda va sinfda utkaziladigan foydali mehnatga jalb etish;

Sinf jamoasi bilan ishlashda:

- ✓ Sinf jamoasi a'zolariga kiyin tarbiyalanadigan o'quvchilarga nisbatan mehnatlik munosabatlarini tarbiyalash, bu orqali ularga rahmdillik va yordam berishni cho'zish hisini uygotish;

Tarbiyasi ogir o'quvchilar ukiydigan sinfda ishlaydigan sinf rahbarlar va ukituvchilari ularga nisbatan munosabatlarda keng tarkalgan xatoliklar, ya'ni o'smirlarni ularning sinfdoshlari ko'zi oldida shaxs sifatida kamsitish kabi xatoliklardan o'zoklashishi lozim; ularga iltifot ko'rsatish, kuppellik, bunday o'smirlarning o'zlashtirishi va xulq-atvoriga berilgan xolisona baxoning berilishi, ularni sinf jamoasiga qarshi qilib quyadi.

Maktab o'quvchilarining ota-onasi o'rtasidagi muammoli munosabatlarning rivojlanishini quyidagi davrlarga ajratish mumkin: birinchi davrda muammoli ahvol boshlangich bosqichda bo'ladi, bunda o'quvchi o'zining birinchi qoniqarsiz baholarini oladi va maktabda mayda bezorilikni amalga oshirishni boshlaydi. O'qituvchi va o'quvchi orasida muammoli holatni keltirib chiqaradi.

Agar birinchi bosqichda muammo yechilsa, ikkinchi bosqichda o'zib ketadi. Muammoli munosabatlarning avj olib ketishi natijasida o'quvchi pedagogik ta'sir soxasidan tushib qolishi ko'zatiladi, bunda ular tomonidan jamiyatga qarshi qarashlarni o'zlashtirishga imkon beradi.

Maktabda va o'quvchilarning ota-onalari orasidagi muammoli munosabatlarning uchinchi boskichida, o'quvchi, referent guruxining ta'sir o'tkazishi natijasida huquqbo'zarlik yo'liga qirib qoladi.

O'quvchilarning ota-onalari bilan ishlashning asosiy shartlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- Oilalarni o'rganish va ularga farzandlari tarbiyasiga ko'maklashish;
- O'zaro xayrixoxlik ko'rsatishdan qat'iy nazar, ota-onalar bilan doimiy hamjixatlikni o'rnatish;
- Pedagogik madaniyatni o'stirish sifatida oila va maktab munosabatlari normalashtirish;
- Hamfikrlilik va nizosiz hamdo'stlikni o'rnatish;
- Muayyan huquqiy normalarga rioya qilish;
- Oila va maktabning birgalikdagi hamkorligi;
- Jamiyat tashkilotlari va korxonalarining imkoniyatlaridan samarali foydalanish.

b) O'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muammoli, asosan, o'quv jarayonida paydo bo'shladi. Olimlarning tekshiruvlari natijasida, shu narsa ma'lum bo'ldiki, bu xolat 91% bo'lgan paytlarda bilim olishga bo'lgan qiziqishning pasayishi oqibatida boshlandi.

Bilim olishdagi omadsizlik, o'smirlar sinf jamoai oldidagi mavqeiga to'g'ridan – to'g'ri ta'sir ko'rsatadi, muvaffaqiyatsiz oilalarda tarbiyalanayotgan bolalar o'qituvchilar maslahatini e'tiborga olmaslikka harakat qilishadi, bu esa yuqorida ko'rsatilgan nizolarning vujudga kelishiga sabab bo'ladi.

O'quvchiga bilim olish mahoratini tarbiyalash, uning qobiliyatini yo'zaga chikarish va rivojlantirish, bilim olishning aniq istiqbollari yaratish, tarbiyalanuvchining yoshiga qarab, uning individual xususiyatlarini o'rganish; uning oilaviy sharoiti va tarbiyasi; alohida yondashuvni amalga oshirish; o'quvchini turli xildagi ijtimoiy foydali faoliyat turiga qiziqitirish – o'qituvchilarga, sinf raxbarlarga nizoli vaziyatlarni hal etishga yordam beradi.

Ilgor o'qituvchilar tajribasi shuni ko'rsatdiki, pedagogik qarovsizlikni bartaraf etish, shuningdek, tarbiyaviy ishlarning sifatini yaxshilash, fakatgina, o'quv – tarbiya jarayonini individuallashtirish va differentsiallashtirish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi butun sinf jamoasiga bilim berish va tarbiyalashi hamda har bir o'quvchiga alohida yondashuvi lozim. Buning uchun bilim olish darajasi, qiziqishlari, har bir o'quvchining, asosan, ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda chuqurroq o'rganish lozim. Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarning hatti-harakatlari va xuquqbo'zarligini doimiy ko'zatish va hisobga olish, ularga ta'sir qilishning to'g'ri yo'nalishini aniqlashga imkon beradi.

Pedagog-tarbiyachining maxorati bilan uning sinf jamoai faoliyatini to'g'ri tashkillashtirishi birgalikda olib borilsa, pedagogik qarovsiz o'quvchilarning huquqbo'zarlikka olib keladigan, jamiyatga qarshi yo'naltirilgan hatti-harakatlarini oldini olishga imkon yaratadi.

Ta'lim – tarbiya ishlarida pedagogik qarovsizlikni oldini olish imkonini beradigan asosiy omillardan biri bo'lib, o'quvchilar va ularning oilalarini ijtimoiy tadkik qilish hisoblanadi. Pedagogik qarovsiz qolgan o'quvchilar haqida malakali ma'lumotlar olish va olingan ma'lumotlarni tizimlashtirish maqsadida maxsus so'rovnoma (anketalar) ko'llaniladi, bunda pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlarni o'rganish dasturi keltirilgan. Tajriba maqsadida, dastlab, bo'lar Buxoro viloyatining Galaosiyo tumanida, so'ngra esa respublikaning boshqa maktablarida qo'llanilmoqda.

Bu so'rovnomalarni sinf raxbarlari, o'qituvchilar, ota-onalar ko'mitasi raislari, kamolot ijtimoiy bo'limlari to'ldirishgan. Olingan ma'lumotlar maktab ma'muriyati bilan birgalikda umumlashtirilib, tekshirilayotgan maktablarning raxbarlari va pedagoglar jamoasiga tarbiyalashda o'zlarining usullarini takomillashtirishga yordam berdi hamda o'quvchilarning pedagogik qarovsizligini oldini olish bo'yicha qo'shimcha imkoniyatlardan foydalanishga ko'maklashdi.

Ta'lim-tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarni, ularning oilasini, ularga dars beradigan o'qituvchilarni, bu o'smirlar bilan ishlaydiganlarni o'rganish

maqsadida, maktab direktori sinf raxbarlar va ota-onalar ko'mita raislari orqali o'tkaziladigan so'rovnoma quyida ko'rsatilgan.

Savol va topshiriqlar

1. Pedagogik qarovsiz degada nimani tushunasiz?
2. Muammoli vaziyatlarning paydo bo'lish sabablari ?
3. Muammoli vaziyatlarni hal etish yo'llari nimalardan iborat ?
4. Ta'lim – tarbiya ishlarida pedagogik qarovsizlikni oldini olish imkonini nimalarda namoyon bo'ladi ?

Pedagogik qarovsiz qolgan o'kuvchi – o'smirni o'rganish bo'yicha so'rovnoma

1. Familiya, ismi, sharifi.
2. Yoshi.
3. Necha yoshdan boshlab o'qishni o'rgandi?
4. Hozirgi vaqtda maktabdagi o'zlashtirishi.
5. Qaysi fanlar o'smir uchun qiyinchilik tug'diryapti?
6. Ushbu fanni o'rganishdagi omadsizliklar nima bilan bog'lik?
 - Bilimdagi nuqsonlar;
 - Berilgan fanni o'rganishdagi qobiliyatning bo'lmasligi;
 - Doimiy o'quv jarayonidagi ko'nikishning yo'qligi;
 - U yoki bu fan o'qituvchisi bilan nizoli munosabatda bo'lish;
 - Boshqa sabablar (qaysilari ekanligini ko'rsating).
7. Ota-onalarga o'qishdagi bo'lgan muammolarni bartaraf etish hamda doimiy ta'limiy-mehnat ko'nikmalarining shakllanishi bo'yicha biror bir maslahatlar berilganmi? Qaysilari ekanini ko'rsating.
8. Ko'pincha, qaysi fan o'qituvchilari bilan o'smirlar o'rtasida muammolar paydo bo'ladi? Buni nima bilan tushuntirish mumkin?
 - Pedagogning shaxsiy sifatlari;
 - Bilim olishda omadsizlikka duch kelgan o'smirning noto'g'ri ta'sirlanishi;
 - Boshqa sabablar (qaysilar).

9. O'smirlar bilan pedagoglar o'rtasidagi muammolarni bartaraf etishda qanday choralar ko'rildi?

10. Ma'muriyat va pedagogik jamoa birgalikda o'smirlar ta'sir qilishning tashkiliy masalasi qanday hal qilindi?

- Pedagog-o'qituvchilar bilan olib borilgan suhbatlar orqali;
- Uslubiy uyushmalarda;
- Kichik pedagogik sovetlarda;
- Umumiy pedsovetlarda;
- Boshqalar (qaysilar ko'rsating).

11. O'smirlarning hatti-harakatlarida qanday chetlanishlar ko'zga tashlanadi?

- Kattalarga nisbatan ko'pollik qilish;
- Maktabning ijtimoiy – foydali mehnatidagi faoliyatiga qatnashishdan bosh tortishi;
- Qanoatlilik;
- Chekish;
- Spirtli ichimliklar iste'mol qilishi;
- Boshqa jinsga bo'lgan kuchli qiziqishning oshkor qilish, bexayo, ularni oldiga yo'l ochish;
- Maktabdan va uydan qochib ketish;
- Narsalarni, pullarni o'g'irlaydi;
- Qo'rqitish yo'li orqali pul undirib olish bilan shug'ullanadi;
- Bezorilik bilan shug'ullanadi;
- Aldaydi;
- Boshqalar (qaysilari, ko'rsating).

12. O'smirlarning qaysi shaxsiy xususiyati u bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishda qiyinchilik tug'diradi?

- Qaysarligi;
- Injiqligi;
- Jaxldorligi, o'zini tutabilmasligi;
- Bosqinchiligi;

- Shavqatsizligi;
- Tajanglikka bo'lgan moyilligi;
- Qo'rkokligi, uyatchanligi, tortinchoqligi;
- Ruhan tushkunlikka tushishi;
- Ishonuvchanligi (salbiy ta'sirlarga tez beriluvchan);
- Biror narsaning tez joniga tegishi;
- Tez charchaydi;
- Diqqatsizligi;
- Dangasalik, ixtiyorsizligi;
- Boshqa xususiyatlari (ko'rsatig);
- Ma'lum emas.

13. Bu xislatlarining o'ziga xosligi va kamchiliklarini shakllanishiga nimalar ta'sir etdi?

- O'smirning bolalikdagi doimiy kasalliklari;
- O'smirning hozirgi paytdagi kasalligi;
- Ruhiy-asabiy kasalliklar;
- Ruhiy va asabiy o'sishdagi qoloqligi;
- Oila tarbiyasidagi kamchiliklar;
- Maktab tarbiyasidagi kamchiliklar;
- Tengdoshlari bilan bo'lgan munosabatda omadsizlik;
- Do'stlarining salbiy ta'siri;
- Oila a'zolarining salbiy ta'sirlari;
- Boshqa omillar (qaysilar);
- Noma'lum.

14. O'smirning oila a'zolari orasida qonunga zid hatti-harakat bilan shug'ullanadigan shaxslar mavjudmi?

- Tekinxo'r;
- Mayda o'g'irlik;
- Mayda olibsotarlik;
- Mayda bezorilik;

- O'smirni spirtli ichimlik ichshga jalb qilish;
- Boshqa ma'muriyat jazolari (qaysilari, ko'rsating).

15. O'smirning oilasida nizolar bo'lib turadimi? Nizoning sabablari nimalarda?

- Oiladagi moddiy qiyinchiliklar;
- Oila a'zolaridan birining axloqsiz xulq-atvori;
- Bolalarining oiladagi tarbiyasi;
- Oila a'zolarining xususiyati tavsiflari;
- Boshqa sabablar (qaysilar).

Nizolarning qanday shaklda paydo bo'ladi?

- Begonalashuvi;
- O'zaro piching va hakoratlar;
- Tomonlardan birining yomon gaplar orqali jismoniy kuch ishlatisha;
- Boshqa shakldagi (qaysiligini ko'rsating).

Oiladagi ochiq nizolarga o'smir qanday munosabat bildiradi?

- Ahamiyat bermaydi;
- Befark bo'lib qolaveradi;
- Ichidan chuqur azoblanadi;
- Ota-onalardan biriga karshilik ko'rsatadi;
- Ota – onalarni yarashtirishga harakat qiladi;
- Bu nizolardan o'ziga foyda olishga harakat qiladi;
- Boshqa shakllari (qaysilar).

16. Ota – onaga nisbattan adovat sababi nimada namoyon bo'ladi?

- Ota – onalardagi salbiy xususiyatlarning mavjudligi (qo'pollik, aldash, jahldorlik);
- Axloqsiz xulq-atvor;
- Ma'naviy qiziqishning yo'qligi;
- O'smirlar pedagogikaga zid bo'lgan usullar bilan ta'sir ko'rsatish (qaysilar);
- O'smirning moddiy talablarini qoniktirish imkoniyatining mavjudsizligi;
- O'smirlar nisbattan diqqatning yo'qligi (befarklik);
- Boshqa sabablar (qaysilar).

17.Oilada o‘smirning to‘g‘ri tarbiyalanishiga nima to‘sqinlik qiladi?

- Kamchiliklar yo‘q;
- Ota-onalar tarbiya bilan shugullanishmaydi;
- Tarbiya bilan faqat ona shug‘ullanadi;
- Tarbiya bilan doimo shug‘ullanishmaydi;
- Ota – onalarning pedagogika sohasidagi butunlay savodsizligi;
- Tarbiyada muntazamlilikning mavjudsizligi;
- Har tomonlama tarbiya usullarining yo‘qligi;
- Jismoniy jazolashlarga yo‘l quyilgan, qo‘pol munosabatlar bilan chegaralanib qolishgan;
- Oilada xulq-atvorning salbiy namuna mavjud;

18.O‘smirlar xulq-atvorini o‘zgartirish maqsadida ota-onalarga qanday tavsiyalar berilgan?

19. O‘smir bilan boshlang‘ich ishlaringizda uning xulq – atvoridagi bo‘zilishlariga qanday munosabatda bo‘ldingiz?

- E‘tibor bermaslikka harakat qildingiz;
- O‘smirning nojuya hatti – harakatlarini uning o‘zi bilan bo‘lgan suhbatlarda muhokama qildingiz;
- Sinf jamoaida muhokama qildingiz;
- Pedagogik sovetda muhokama qildingiz;
- Nevrolog ko‘rigidan o‘tishga yuborasiz;
- Boshqalar (qaysilari ko‘rsating).

20.O‘smirga ijtimoiy ishlar yuklatilganda, u bo‘larni qanday bajargan?

21.Bajargan ishlari bo‘yicha o‘smir rag‘batlantirilganmi?

22.Ijtimoiy – foydali mehnatga o‘smirning munosabati qanday?

- Faol qatnashadi;
- Kayfiyatiga qarab ishni bajaradi;
- Iloji boricha, ishdan bosh tortishga harakat qiladi;
- Umuman bosh tortadi.

23.Ijtimoiy – foydali faoliyatdan bosh tortgan o‘smirni, qanday rahbatlantirasiz?

- Sinf majlislarida tanbex berasiz;
- Ota – onasini maktabga chaqirasiz;
- O'smir bilan alohida suhbat olib borasiz;
- Devoriy gazetani qo'llaysiz;
- Boshqalar (qaysilari, ko'rsating).

24.Mehnat darslarini o'smir yoqtiradimi?

25.O'smirni qayta tarbiyalash borasida qanday ishlar olib boringiz (qilingan ishlar ketma-ketligini raqamlar va asoslar bilan belgilang)?

- Qiziqishi bo'yicha to'g'araklarga jalb qilasiz;
- Ijtimoiy topshiriqlar berasiz;
- O'smirni, ularga yomon ta'sir ko'rsatadiganlar bilan munosabatini cheklab qo'yishga harakat qilasiz;
- Sport tugaraklariga jalb qilasiz;
- Turli ekskursiyalarga borishga qiziqitirasiz;
- Bilim olishdagi oraliqlarni qayta tiklash maqsadida qo'shimcha darslar o'tkazish;

26.O'smirni qayta tarbiyalashdagi ishlarda uning natijasi qanday bo'ldi?

- Keskin ravishda salbiy;
- To'zalmadi;
- Qisman to'zaldi;
- O'z kamchiliklarini to'zatishtga harakat qildi;
- Boshqalar (kaysilari).

27.O'smirda asabiy – psixologik rivojlanishga chetlanishlar mavjudmi?

28.Ota – onalarga psixonevrolog vrachga murojaat qilishlari haqida maslahat berildimi?

29.Bunday maslahatga ota – onalar qanday munosabat bildirishdi?

Ushbu dastur pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlar hamda ularning ota – onalari haqida to'la mukammal ma'lumot olishga imkon beradi, maktabda ular bilan qanday ishlar olib borilganligini bilib olish va shu asosda, didaktik, tarbiyaviy

ishlardagi kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida differentsial takliflar ishlab chikish.

Pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlar bilan ishlash uchun yagona usulning o'zi yo'q, bo'lmaydi ham, chunki ularning har birida bilim olishdagi qoloqligi va tengdoshlar jamoaidan ajralib qolish sabablari mavjud. Ammo pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlar bilan ishlashning o'rganish va tadbiiq etish tajribasi, ular bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni harakterlaydigan quyidagi xossalarni keltirish mumkin:

- ❖ Pedagogik qarovsiz qolgan o'quvchilar bilan ishlashda aniq maqsad va yunalishlarni to'g'ri belgilash lozim;
- ❖ O'smirlarning bo'sh vaqtlarini qiziqarli ishlar bilan to'ldirish kerak, ularning shaxsiy qobiliyat va mas'uliyatlari mavjudligi xaqidagi ishonchni uqtirish lozim.
- ❖ Ularni xavaskorlik to'garagiga, sport seksiyalariga jalb qilish, jamoaning umumiy tarbiyaviy tadbirlariga qatnashishdagi hrg'ar qanday taqiqlarni olib tashlash;
- ❖ Ularni mehnat faoliyatiga majburiy ravishda kiritish;
- ❖ Bilim olishdagi qiziqishi va ishtiyokini uyg'otish;
- ❖ Maktabdan tashkari aloqalarini nazorat qilish va salbiy ta'sirning oldini olish lozim;
- ❖ Oiladagi nizoli vaziyatni bilish.

Tajribaning ko'rsatishicha, pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlar haqiqatni tan olishganlaridan so'ng, quyingki, u kichkina yutuk bo'lsin, ularning bilim olishdagi munosabatlarini yaxshi tomonga o'zgarishiga sabab bo'ladi. Ularda yaxshi tomonga o'zgarishda paydo bo'ladigan ishonchni qo'llab kuvvatlash kerak. Tajribali o'qituvchi butun dars jarayonida, bunday o'quvchilarning ishlarini faollashtirishga intiladi. Pedagogika borasida qarovsiz qolgan o'quvchilarga ta'sir ko'rsatishning samarali usullaridan biri bo'lib, o'qituvchining ular bilan yaqin munosabat o'rnatishi, ishonch sharoitini hosil qilish hisoblanadi. Bu xolat, o'zlashtira olmayotgan o'quvchilarning xulq – atvoridagi notekis sharoitlarni kamaytiradi.

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilarning bilim olishdagi qiziqishlarini tiklash jarayonining ob'ektiv sabablari juda sekin kechadi va o'qituvchidan bardoshni, doimiy ko'zatishlar hamda ularning barcha faoliyatini nazorat qilish talab etiladi. O'quvchilarni boshqa ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlar ta'siridan juda ehtiyotkorlik va andishalik bilan olib qolish, unga sekin – asta o'ziga bo'lgan ishonchni hamda bilim olishga bo'lgan qiziqishni tiklash lozim. Bunday o'smirni qayta tarbiyalash maqsadida anik misollar keltiramiz.

U. Erkin 14 yoshda. Uning oilasi tarkibi otasi, onasi, maktabni tashlagan akasi va maktab yoshidagi 2 ta singlisidan iborat. Moddiy jihatdan ta'minlangan. 5 – sinfgacha Erkin yaxshi baholarda o'qigan. 5 – sinfda esa uni sinfidan qoldirishdi. Maktabni tashlab va uyidan qochib ketib, Erkin 5 oy ichida xuquqbo'zar o'smirlar bilan birgalikda turli shaharlarda o'g'rilik bilan shug'ullanib yurgan. Bu davrda u chekishni va spirtli ichimliklar ichishni boshlagan. Ma'muriy tashkilotlar yordamida Erkinni uyiga qaytarib, o'qishini boshqa maktabga ko'chirishdi..

Yangi sharoitlarda o'smir ko'zatilganda, uning pedagogik qarovsizligi o'zining to'liq isbotini topdi. Erkinning o'zi ochiq – oydin, bilim olish u uchun zerikarli va o'smirni o'qishdan ayniyotgan bolalarning hayot tarzi «qiziqarli» ekanligini bildirdi. Bu o'smirni qayta tarbiyalash ishlari 2 yildan ko'p davom etdi. O'quvchining takdiri uchun kurashda o'qituvchilar, maktab ma'muriyati, yuqori sinf o'quvchilari jalb qilindi. Erkinni sport seksiyasiga jalb qilishdi, maktabdan tashqaridagi aloqalari buyicha nazoratni kamolot tashkilotlari o'z zimmasiga olishdi. O'smirning uyidagi ichkilikbozlik va janjallarini bartaraf etish ishlarini bartaraf ishlarini parallel ravishda olib borishdi, kaysiki, bu ishlarni olib borishda maktabdan tashqari, ota – onalar qo'mitasi, ijtimoiy tashkilotlar, voyaga yetmaganlar bilan ishlash komissiyalari o'z hissalarini qo'shishdi..

Erkinni ko'zatishni davom ettirgan holda, o'qituvchilar bolaning o'quvchilik vazifasiga bo'lgan munosabatidan zerikkanlik elementlarini payqashdi. Bundan kelib chiqqan holda, uning o'quv faoliyati sohga'sida yaqin oradagi masalalarning bajarilishi ko'zda tutilgan. Maktab Erkinni o'zining ishlariga qiziqtirgan holda, uni

kucha – quyda yurishidan halos etdi. Ma'lum vaqt mobaynida, o'smirni sinf jamoasi faoliyatiga jalb etishgan holda, u 8 sinfni muvaffaqiyatli tugatdi.

Tarbiyasi og'ir o'smirlarni qayta tarbiyalash muammosini o'z vaqtida hal qilish, umumiy o'rta ta'lim ba'zasida, maktabda ogohlantiruvchi tadbirlarni to'g'ri tashkil etish imkonini yaratdi.

Agar o'qituvchi ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchining harakterini va xususiyatini yaxshilash bo'yicha sharoit yaratib bilsa, u holda o'quvchining jamoadagi mavqei o'zgarishi mumkin. Buning uchun bunday o'quvchi bo'lgan muhitda, psixologik vaziyatni to'g'ri aniqlash zarur.

Asosiy diqqatni quyidagilarga qaratish mumkin:

- *Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchining psixologik holatiga;*
- *Uning kichik gurux ichidagi va butun sinf jamoasidagilari bilan aloqalari;*
- *O'quvchini qo'llab – quvvatlaydigan sinf o'quvchilari bilan munosabati;*
- *Unga ijobiy ta'sir ko'rsatishda sinf jamoaining imkoniyatlari.*

Bunday o'quvchilar bilan ishlashda, tarbiyachidan, birinchi navbatda, pedagogik mahorat, o'smirlarga bo'lgan xurmat va diqqat talab etiladi. Ta'lim – tarbiyadan qarovsiz qolganlar bilan kurashda, avvalambor, uning sababini aniqlash lozim. Voyaga yetmaganlarning huquqbo'zarligini mag'lubiyatini o'zlashtirilmassligini yo'kotishni tilagan holda, yaxshi bilim berish, o'quvchilarning bilim sifatini oshirish, ommaviy holat hisoblagan pedagogik qarovsiz qolganlarni yengib chiqish, huquqbo'zarlikka olib keladigan, maktabdan ketishlarni bartaraf etish lozim. Bu masalalarni, faqatgina, pedagoglarning ota – onalarning, psixologlarning, yuristlarning va ijtimoiy tashkilotlarning hamkorligini kuchaytirgan holda hal qilish mumkin.

O'quvchilarning pedagog – usta darajasiga yetishi, uning mustaqil faoliyati jarayonida yo'z beradi va shularning aniq tizimini mo'ljallaydi, xususan, o'qituvchilarning malakasini oshirish institutlari orqali amalga oshiriladi. *Bolaga ta'lim – tarbiya beradigan o'qituvchilar, ularga quyiladigan talablarga mos bo'lishi lozim;*

- Pedagogik kadrlar tayyorlashni ma'lum darajada yaxshilash;
- Studentlarni maktabda o'taydigan ishlab chiqarish amaliyotining muddatini o'zaytirish;

Bunday masalalarning yechimi halq ta'limi tashkilotlarining mavqeini oshiradi, har bir o'qituvchining ilg'or faoliyatini rag'batlantirish imkonini beradi, har bir halq ta'limi xodimining mas'uliyatini oshiradi, maktabning barcha ta'lim – tarbiyadagi harakatini yaxshilaydi.

Pedagogik qarovsizlikni bartaraf etish, maktabdan ketishlar va chetlanishlar, hamda o'quvchilarning xulq – atvoridan xabardor qiladi, ya'ni:

- Maktabgacha muassasalar tarmoqlarini kengaytirish va ularda tarbiyaviy ishlar miqdorini yaxshilash;
- Maktabga keladigan va unda o'qib yurgan bolalar ruhiy holatini tekshirish darajasini oshirish;
- Qoloq o'quvchilari bo'lmagan maktablar va o'qituvchilar tajribalarini tadbiq etish va ommalashtirish;
- Oiladagi tarbiyaning sharoitlarini, shakllarini va mazmunida jamiyat va davlat nazoratini kuchaytirish, maktablarda pedagogika bo'yicha ota – onalar o'quvini yaxshilash, pedagoglar va ota – onalar hamjihatligini mustahkamlash, ijtimoiy va pedagogik qarovsizlik darajasi mavjud bolalar ta'lim va tarbiyasining maxsus shakllarini yaratish;
- O'quvchilarning g'oyaviy – siyosiy va harbiy – vatanparvarlik tarbiyasidagi kamchiliklarni bartaraf etish;
- O'quvchilarning hayotga tayyorlashning umumta'lim, mehnat va politexnika bo'yicha maktabdagi ishlarni yaxshilash, halq xo'jaligining ishchi kuchi va mutaxassisga bo'lgan talabini hisobga olgan holda o'quvchilarning kasbga yo'naltirishga bo'lgan qarashlarini ro'yobga chiqarish;
- Maqsad va vazifalarni aniqlash bilan bog'lik bo'lgan, mehnat tarbiyasining mazmuni va hajmi, kasbiy va politexnik ta'lim hamda o'quvchilarni kasbga yo'naltirishdagi tadqiq qilinadigan masalalar ko'lamini ma'lum darajada mustahkamlash;

- Maktab, oila va ko'chadagi salbiy ta'sir manbalarini o'z vaqtida to'sib qo'yimoq; o'smirlarning ahloqiy tarbiyasini individual olib borish;
- O'quvchilar va ularning ota – onalarining huquqiy tarbiyasini kuchaytirish;

O'quvchilarning huquqbo'zrligini oldini olishda maktab va oila hamkorligi bo'yicha pedagog – rahbar va tashkilotchi

O'zbekiston Respublikasi halq ta'limining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, «ta'limning umumiyliigi va vatanparvarli va insonparvarlik ruxida tarbiyalash; bolalar hamda yoshlarni tarbiyalashda maktab, oila va jamiyatning hamkorligi».

Maktabning asosiy vazifalaridan biri – bolalarni to'g'ri tarbiyalash bo'yicha ota – onalarga tushunchalar berish, ammo buni esa ota – onalarning pedagogik bilimini o'ylab tashkillashtirish sharoiti orqali amalga oshirish mumkin.

Ta'lim tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarning ota – onalari uchun pedagogik tashviqotning asosiy shartlari quyidagilar hisoblanadi:

- Oilaviy tarbiya usullarini doimiy o'rganish;
- Ota – onalarning individual xususiyatlarini, ularning umumta'lim va madaniy darajasini o'rganish;
- Ta'lim tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarga ota – onalarning salbiy ta'siri manbaini o'rganish;
- Ularning salbiy xulq – atvorini belgilaydigan mikromuhitni o'rganish;
- Oilaviy tarbiya kamchiliklarini hg'isobga olgan holda, pedagogik ta'sir ko'rsatishning shart va usullarini targ'ibot qilish;
- Ota – onalarga doimiy ravishda tushuncha berib borish;
- Bu faoliyatga ruhshunoslarni, yuristlarni, vrachlarni, jamiyat tashkilotlari vakillarining ishtirok etishlari.

O'zbekistonning eng yaxshi maktablari tajribasida, pedagogik targibotning doimiy tizimlari hisoblangan, umummaktab va sinf majlislari, ota – onalar universiteti, pedagogik lektoriylar, ota – onalar konferentsiyalari vujudga keldi. Pedagogik targ'ibotning bu shakllari ota – onalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ammo ta'lim –

tarbiya borasida qarovsiz qolgan o‘smirlarning ota – onalariga bu kam samara beradi, chunki bu ota – onalar bunday tadbirlarda ishtirok etishmaydi.

Biz, ta’lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o‘smirlarning ota – onalariga, ularning mas’uliyatlariga munosabatlarini o‘zgartirish maqsadida, ularni pedagogik va psixologik bilimlar bilan qurollantirish borasidagi rejalashtirilgan ishlarni tashkil etishga harakat qildik. Bunday ota – onalar bilan ishlashda biz individual va guruhiiy maslahatlarni (birinchi boskich) hamda ma’muriyat, ishlab – chiqarish va jamiyat tashkilotlari yordami (ikkinchi boskich) ni qo‘lladik.

Biz shartli ravishda ta’lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o‘smirlarning ota – onalarini olti guruxga ajratib, quyida ular uchun olib boriladigan suhbatlar mavzularini ishlab chiqdik:

Birinchi gurux uchun

(pedagogik savodxonligi past darajada bo‘lgan ota - onalar)

1. O‘smirlik yoshidagi bolalarning xususiyatlari;
2. Qanday qilib o‘smir, ta’lim – tarbiya borasida qarovsiz qolishi mumkin?
3. Siz bolani rag‘batlantira olasizmi?
4. Siz bolani to‘g‘ri jazolay olasizmi?
5. O‘smir tarbiyasida maktab va oilaning hamkorlik talablari va boshqalar.

Ikkinchi guruh uchun

(oilaviy tarbiyada hatolikka yul quyadigan ota - onalar)

1. O‘smirning xususiyatlari.
2. Bolalarning qaysarligi bilan qanday kurashish mumkin?
3. Bolalarni boshqalar uchun ham yashashga o‘rgating.
4. Bolalarda kamtarlik va rostgo‘ylikni tarbiyalash.
5. O‘smirni qayta tarbiyalashning zaruriy sharti sifatida, oila va maktabda pedagogik ta’sir hamjixatligi.

Uchinchi guruh uchun

(bolalari nazoratdan chetda qolgan ota - onalar)

1. O‘quvchi uchun kun tartibi mazmunini tushuntirish.
2. O‘smirning itoatkorligiga qanday erishish mumkin.

3. Talablar tarbiyasi.
4. Bola tarbiyasida ota – ona mas’uliyati.
5. O’smirni rag‘batlantirish va jazolash.

To‘rtinchi guruh uchun

(qo‘pollik va nohaqlikka yo‘l qo‘yadigan ota - onalar)

1. Tarbiya jarayonida o‘smirlarga nibattan individual yondashuv.
2. Ota – onalar bilan bolalari o‘rtasidagi o‘zaro munosabat.
3. Siz bolalarni to‘g‘ri jazolaysizmi?
4. Nima uchun va qanday bolani jazolaysiz?
5. Rostgo‘ylik va haqqoniyatni tarbiyalash.
6. Bolalarni jismoniy jazolashning oqibatlari va boshqalar.

Beshinchi va oltinchi guruhlar uchun

(axloqsiz xayot tarzini olib boradigan va o‘z farzandlarini jinoiy faoliyatga jalb qiladigan ota – onalar)

1. Qachon ota – onalar javobgar?
2. Barcha bolalar va o‘smirlar uchun umumiy o‘rta ta’limni amalga oshirish haqida.
3. Ota – onalar va o‘quvchilar uchun davlat hamda jamiyat yordami choralari haqida.
4. Bolalar tarbiyasida ota – onalarning vijdonan harakati munosabati.
5. Bolalar tarbiyasidan bosh tortgan, axloqsiz va jamiyatga zid xulq – atvorli ota – onalarni, ularning xuquqidan maxrum etish.
6. O‘smir uchun jismoniy va boshqa oqibatlar bilan birgalikdagi shavqatsizligiga jinoiy jazolash.

Ota – onalarga, agar kattalar bolalarni axloqsizlik va qonunga qarshi ishlarga jalb qilishsa, ularni bu hatti – harakatlari uchun qonun bo‘yicha jinoiy javobgarlikka tortilishi haqida tushuncha berish zarur. Ota – onalar bilan suhbat jarayonida, amaliyotdan olingan oilaviy tarbiyani misol qilib, aniq materiallarni keltirish lozim. Pedagogik xushmuomalalik bilan do‘stona suhbat olib borilishi kerak.

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarni qayta tarbiyalash bo'yicha maktablar va oilalar hamkorligidagi faoliyatni tashkil etish maqsadida, ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarning ota – onalari uchun sinflar bo'yicha, o'kuv namunali - o'zoq muddatli reja – dasturini, 5 – 7 sinf o'quvchilariga, mavzular ko'rsatilgan adabiyotlar bilan ishlab chiqdik.

V – sinf

Sentyabr

I. Suhbat: «Ota va ona tarbiyachi sifatida».

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasi va nikoh haqidagi Qonunga hamda oilada ota – onalar uchun bola tarbiyasi bo'yicha qanday mas'uliyatlar yuklatilgan?
2. Bola tarbiyasi bo'yicha asosiy g'amxo'rlik oilada kimning zimmasiga yuklatilgan?
3. Ota tarbiyachi sifatida.
4. Ona va bolalar.
5. Bola shaxsining shakllanish davrida ota va onaning hurmati hamda ularning oiladagi o'zaro munosabatlarining ta'siri.

ADABIYOTLAR.

1. Karimov I.A “Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch ” Toshkent “Ma'naviyat” 2008
2. Атоев А.К. “Фарзандингиз баркамол бўлсин.” Т; Ибн сино 1990
3. Зарипов К.З. “Таълим-тарбияда қуръони карим ва ҳадислардан фойдаланиш.” Бухоро 1997 й. Абу Али ибн Сино. Шеърлар ва тиббий достон. Тошкент 1981й. 95-98 бет.
4. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006
5. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004

6. К.Ҳошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ”
Тошкент “Ўқитувчи”1996
7. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

Oktyabr

II. Ogʻzaki jurnal: «5 sinf oʻquvchisini uydagi oʻquv ishlari» (5 sinf oʻquvchilarining oʻquv ishlari xususiyatlari, juda yuqori oʻquv vazifa va kuchli toliqishlar, yangi fanlar ustida ishlash; beshinchi sinf oʻquvchilarining mustaqil ishlari elementlari; bolalar shikastlanishini oldini olish).

Reja:

1. Tarbiyaviy ishlar rejasini ishlab chiqish.
2. Soʻrovnomma oʻtkazish. «Sinf va maktab uchun Siz qanday yordam koʻrsata olasiz?»

ADABIYOTLAR.

1. Атоев А.К. “Фарзандингиз баркамол бўлсин.” Т; Ибн сино 1990
2. Karimov I.A “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch ” Toshkent “Ma’naviyat” 2008
3. Зарипов К.З. “Таълим-тарбияда куръони карим ва ҳадислардан фойдаланиш.” Бухоро 1997
4. Абу Али ибн Сино. Шеърлар ва тиббий достон. Тошкент 1981. 95-98 бет

Noyabr.

III. Ma’ro’za: Oilada oʻsmirlarni ma’naviy va vatanparlik milliy istiqlol gʻoyasi ruhida tarbiyalash.

Reja:

1. Vatanparvarlik xususiyatlari va uni oilada tarbiyalash usullari, oiladagi an’analarni vatanparlik asosida tarbiyalash, oilada Vatan himoyasiga bagʻishlangan kitoblar, koʻrilgan kinolar, telekoʻrsatuvlar boʻyicha muhokamalar oʻtkazish.
2. «Oʻquvchilar uchun qoidalar» ma’naviy talablar.

IV. «Xuquqboʻzarlik buyicha ota – onalar va bolalarning javobgarligi haqida» militsiya, sud yoki prokuratura xodimlari bilan suhbat.

ADABIYOTLAR.

1. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон” 1992
2. Каримов И.А “Юксак маънавият енгилмас куч ” Тошкент “Маънавият” 2008
3. Атоев А.К. “Фарзандингиз баркамол бўлсин.” Т; Ибн сино 1990
4. Зарипов К.З. “Таълим-тарбияда қуръони карим ва ҳадислардан фойдаланиш.” Бухоро 1997
5. Ота – оналар конференцияси: «Ота – олий мансаб» (ота ва оналар қатнашадилар).
6. Аскар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006 йил
7. Хўжаев .А.Қ Олимов Ш.Ш. “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004
8. К.Ҳошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996
9. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

Reja:

1. «О’смирга отанинг шахсий ибрати та’сiri. О’г’ил ва қиз болаларга та’сир ko’rsatishning o’ziga xos xususiyatlari». Mavzusida o’qituvchining chiqishi.
 2. «Sizning oilangizda bola tarbiyasidagi asosiy g’amxo’rlik ko’prok kimning zimmasiga yuklatilgan. Otalar bilan o’g’illar (qizlar) o’rtasidagi do’stlik»: mavzusida onalar chiqishi.
 3. «Oilaviy tarbiyadagi tajriba almashinuvlar»: mavzusida otalarning chiqishlari.
- VI. Alohida olingan oilalar ishlari haqida sinf rahbar axboroti.
- VII. «Assalomu alaykum, otajonlarimiz»: filmining namoyishi.

VI – sinf

Oktyabr

I. Suhbat: «6 sinf o‘quvchisini uydagi o‘quv ishlari» (o‘quv ishlarida yangi, aqliy faoliyati darajasini oshirish, fizikaviy – matematik davriy fanlarini o‘rganishni boshlash, mustaqil ravishda kun tartibini to‘zish va unga amal qilish kunikmalarini tarbiyalash, ta’limdagi burchining bajarilmasligi sabablari, bunga nisbattan ota – onalar munosabati).

II. Pedagogik amaliyot:

O‘z ustida ishlash buyicha topshiriq (ota – onalarga o‘qishlari uchun tavsiya etiladigan kitoblar).

1. Bolaning uyga vazifasini bajarishini nazorat qilish bo‘yicha topshiriqlar (o‘z vaqtini to‘g‘ri taqsimlay oladimi, diqqat bilan ishlaydimi, boshlagan ishini oxiriga yetkazadimi).

ADABIYOTLAR.

1. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон” 1992
2. Каримов И.А “Юксак маънавият енгилмас куч ” Тошкент “Маънавият” 2008
3. Атоев А.К. “Фарзандингиз баркамол бўлсин.” Т; Ибн сино 1990
4. Зарипов К.З. “Таълим-тарбияда қуръони карим ва ҳадислардан фойдаланиш.” Бухоро 1997
5. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон”1992
6. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006
7. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004
8. К.Ҳошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996
9. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

Нойabr.

III. Ota – onalar konferentsiyasi «Oilada oltinchi sinf o‘quvchisining ma’naviy tarbiyasi»

1. O‘qituvchi chiqishi.

2. Quyidagi mavzular bo‘yicha ota – onalar chiqishlari:

- Oilada o‘smirga jamoalik, do‘stlik, o‘rtoklik va aka – ukalik tuyg‘usini tarbiyalash;
- Kattalarga nisbattan hurmat va g‘amxo‘rlik munosabatlarini, rostgo‘ylik, kamtarlikni tarbiyalash;
- Qiz bola va o‘g‘il bola o‘rtasidagi munosabatni ota – onalar tomonidan to‘g‘ri qabul qilishlar;
- Moddiy va ma’naviy extiyojni tarbiyalash;
- O‘smirlarning ijodiy mashg‘ulotlari uchun bo‘sh vaqt ajratish bo‘yicha ota – onalar g‘amxo‘rligi;

ADABIYOTLAR.

1. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон” 1992
2. Каримов И.А. “Ўзбекистон ХХИ – Аср бўсағасида; хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” Тошкент. Ўзбекистон 1997 326-бет.
3. Каримов И.А “Юксак маънавият енгилмас куч ” Тошкент “Маънавият” 2008
4. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006
5. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004
6. К.Ҳошимов О.Нишонов М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996
7. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

VII – sinf

Oktyabr

I. Estafetali suhbat: «7 sinf o‘quvchisini uydagi o‘quv ishlari»
(sinf raxbari o‘tkazadi).

1. Yettinchi sinfda o‘zlashtirishning pasayishi sabablari.
2. Yettinchi sinf o‘quvchilarining ta’limiy ishlaridagi qiyinchiliklari (aqliy faoliyatidagi diqqatini kuchaytirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish maqsadida oldingi qarashlarni qayta baxolash).
3. Yettinchi sinf o‘quvchisi shaxsini qayta qurishda ota – onalar ta’siri. Jinsiy rivojlanish bilan bog‘lik qiziqishlarning paydo bo‘lishi.
4. O‘quv ishlari ta’sirining ijobiyligi, yettinchi sinf o‘quvchisining jinsiy rivojlanishi davrida aqliy faoliyatining rivojlanishi va turli xil qiziqishlarining oshishi.

II. Pedagogik amaliyot:

1. «Xis – tuyg‘ini tarbiyalash» A. va O. Lavrovlar muallifligidagi kitobini o‘qish, M., «Znanie», 1968.
2. Sizning bolangizning qayta qurgan va qayta baxolagan qarashlarini tahlil qiling.

ADABIYOTLAR. .

1. Karimov I.A “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch ” Toshkent “Ma’naviyat” 2008
2. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон”1992
3. Каримов И.А. “Ўзбекистон ХХИ – Аср бўсағасида; хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” Тошкент. Ўзбекистон 1997 326-бет
4. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006 йил
5. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004
6. К.Хошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996

7. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

Noyabr.

III. Vrach suhbat: «Yettinchi sinf o‘quvchisining yoshidagi xususiyatlari» (otalar qatnashadi):

- Jinsiy rivojlanish davrida o‘smir hissiyotini tarbiyalash, qiz bilan o‘g‘il bolalarning do‘stligi, ota – ona odobi;
- Erta jinsiy axloqsizligining sabablari;
- Do‘stlik va muxabbat tuyg‘usini tarbiyalash;
- Ota – onalarning munosib ibрати;
- Kun tartibi, jinsiy rivojlanishi davrida o‘smirga ta’sir qilish sifatida ota – onalar qo‘lidagi kuchli vosita bo‘lib, jismoniy tarbiya va sport hisoblanadi.
- Axloqsizlik me’erlaridan chiqilmagan holda jinsiy tarbiyalash;
- Ichkilikbozlikka nafratni bolalarda tarbiyalash.

IV. Pedagogik amaliyot:

Shunga o‘xshash xolatlar haqida onalar bilan suhbat.

ADABIYOTLAR.

1. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиклол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон”1992
2. Каримов И.А “Юксак маънавият енгилмас куч ” Тошкент “Маънавият” 2008
3. Каримов И.А. “Ўзбекистон ХХИ – Аср бўсағасида; хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари
4. Абу Али ибн Сино. Шеърлар ва тиббий дoston. Тошкент 1981. 95-98 бет.
5. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006
6. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004
7. К.Хошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996
8. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008

Otalar bilan olib borilgan suhbatdan so'ng, bola uchun eng yaqin erkak – ota hisoblanishi ko'rsatish lozim. U bolani dunyoga kelishiga, uning har bir qadamiga va hatti – harakatiga javobgar shaxs hisoblanadi. Otalikda asosiy burchlardan biri, avlodining davomchisini qoldirish, yangi ma'naviy kamolotga yetadigan, ota va ona tomonidan shaxsni yaratishdir. Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro to'g'ri munosabatlar, ko'proq otaga bog'lik, chunki bolalarning xulq – atvoriga qattalarning talablari ta'siri muxim o'rin tutadi.

Barcha otalar quyidagi tushunchalarga ega bo'lishlari shart: otalik mas'uliyati, o'g'il bolani otaga bo'ysunishi chegarasi, qulok solish, tartib – intizom choralari orqali aniqlanadi.

Oshib boriladigan suhbatlar ota – onalardan faollik talab etib, ularni tarbiya borasidagi masalar haqida fikrlashga undaydi.

Takdim etiladigan materialni ota – onalarning qabul qilishini faollashtirish maqsadida, ularga beriladigan savollar orqali ota – onalar fikrini va taklif etiladigan harakatlarni xosil qilish, aloxida hayotiy vaziyatlar haqida o'ylashga undaydi.

Oilada o'smirlarni rag'batlantirish va jazolash mavzusi yo'zasidan ota – onalarga quyidaga savollar berildi:

1. Bola tarbiyasida rag'batlantirish va jazolashning o'rni qanday?
2. Bolaga qo'pol ravishda zulm o'tkazish qanday oqibatlarga olib keladi?
3. Rag'batlantirish choralarini nomlang. Tarbiya jarayonida Siz qanday choradan foydalanasiz?

Ota – onalar bilan olib boriladigan guruhii suhbatlarda puxta o'ylangan savollarni tayyorlash, taqdim etiladigan vaziyatlarni to'g'ri ko'rsata olish zarur. Kerakli darajada olib borilgan suhbatlar, pedagogik qarovsiz qolgan bolalarning ota – onalari uchun yaxshi maktab bo'ladi. Ota – onalar bilan suhbatlarda birinchi darajadagi diqqatni ajratib, ta'lim tarbiya borasida orqada qolgan bolalarning ota – onalarining ko'pchiligi e'tiborsiz bo'lganligi uchun, bir vaqtni o'zida ularni umumsinfiy tadbirlarga jalb etishga o'rinib ko'rdik, ular bilan individual suhbatlar olib bordik, bu suhbatlarga yuristlar, vrachlar, psixologlar, voyaga yetmaganlar

inspeksiyasi xizmatchilari va ijtimoiy ta'minot tashkilotlarini jalb qilishga harakat qildik.

Muvaffakiyatsiz oilalardagi ota – onalar bilan olib boriladigan suhbatlar va individual konsultatsiyalar, ular uchun bir muncha yengilroq va qulayroq ekanligi tajribada o'z isbotini topdi. Ammo ta'lim tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarni maktab va oilada qayta tarbiyalashni kuchaytirish, birgalikdagi beriladigan tarbiya natijasida samarali bo'ladi.

Maktab va oilaning hamkorlikdagi faoliyati quyidagilarni talab qiladi:

- O'qituvchilarning ota – onalar bilan doimiy aloqada bo'lishi;
- O'smirlar bilan doimiy va sabotli ishlash;
- Ishlab – chiqarish va jamoa tashkilotlarini bu ishlarga o'z vaqtida jalb qilish;
- Maorif va huquq – tartibot organlarining hamkorlikdagi faoliyatlari;
- O'smirni qayta tarbiyalashda barcha mas'uliyatni zaruriy holatlarda o'z zimmasiga olishga tayyorligi.

Ushbu talablar vijdonan bajarilsa, belgilangan maqsadga erishish mumkin. Ko'zatishdar natijasida shu ayon bo'ldiki, ota – onaning ishtirokisiz, ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlar tarbiyasi bilan maktabning o'zi shug'ullanib ham, samarali natijaga erishib bo'lar ekan. Bunda sinf raxbari agar:

- ❖ U yoki bu fanni o'z vaqtida o'zlashtirib olishga bolaga kerakli yordamlar ko'rsatsa;
- ❖ Maktabdan tashqari, bola yashaydigan oila va muhit haqidagi to'liq ma'lumotga ega bo'lsa;
- ❖ O'z o'quvchisining ichki dunyosini bilgan holda, uning qiziqishlari va nima bilan band bo'lish istagini bilsa.

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlar tarbiyasini maktab ikkita yo'nalish bo'yicha amalga oshirishi lozim: ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarning ota – onasi bilan ishlash va shunday o'smirlarning o'zlari bilan ishlash.

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan bolalar bilan individual ishlash rejasini to'zish jarayonida quyidagilarni inobatga olish lozim:

- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolganliklari sabablarni aniklash;
- Ishonchli individual olib borilgan suhbatlarda ota – onalarga psixologik ta'sir ko'rsatish;
- Maktabning ota – onalar qo'mitasi va ularning ish joylaridagi oila hamda maktab hamkorligi uyushmasi tomonidan oilaga ijtimoiy ta'sir ko'rsatish.

Oilaviy tarbiya sharoitlarini o'rgangan holda, ta'lim – tarbiya borasida qarovsizligi sabablarini aniqlab, ota-onalar, ular ishlaydigan ishlab chiqarish jamoalari, zaruriy hollarda, voyaga yetmaganlar inspeksiyasi va komissiyasi bilan yaqin aloqa o'rnatib, quyidagilarni ko'zda tutgan holda, o'smirlarni qayta tarbiyalash borasida hamkorlikda faoliyat olib borish rejasini to'zish zarur:

- Oilada o'smirlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan manbalarni bartaraf etish;
- Sinfda (maktabda) o'smir bilan olib boriladigan g'oyaviy-tarbiyaviy ishlarni ko'rib chiqish;
- O'smirlarga doimiy yordam ko'rsatish, uni xulq-atvorini va o'qishini nazorat qilish;
- O'smirni mehnat va jamoat ishlaridagi faoliyatga jalb qilish;
- Voyaga yetmaganlar inspeksiyasi va komissiyasini, ishlab chiqarish tashkilotlari va ota-onalar ish joylaridagi jamoani o'smirlarni oilada tarbiyalashni tashkil etishga jalb qilish;
- O'smirning individual xususiyatini va ta'lim – tarbiya borasida qarovsizligi darajasini inobatga olgan holda, o'smirni qayta tarbiyalash jarayonida yagona talablarga rahbarlikni yo'lga qo'yish.

O'smirlarning intizomiy normalari tiklangan oilalarda axloqli munosabatlar tahlili, quyidagilarni bajarishga imkon berganini ko'rsatdi, bo'lar:

- Oilada ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan bolalarning bo'lmasligi;
- Bolalarni qayta tarbiyalashda ota-onalarning o'zlarining hatti-harakatlari;
- Pedagoglar ishini ota-onalarning so'zsiz qullab-quvvatlashlari;
- Jamoaning yordami bilan ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlar qayta tarbiyalash;
- O'smirning individual xususiyatlarini hisobga olish;

- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarni tarbiyalashda, o'qituvchilar, ota-onalar, o'smirlar tengdoshlarining birgalikdagi hamkorlikdagi faol harakatlari.

Savol va topshiriqlar

1. O'quvchilarning huquqbo'zrligini oldini olishda maktab va oila roli degada nimani tushunasiz ?
2. Maktabning asosiy vazifalari nimalardan iborat deb bilasiz ?
3. Tarbiya jarayonida o'smirlarga nibattan individual yondashuvni tahlil qiling ?
4. Oilada o'smirning to'g'ri tarbiyalanishiga nima to'sqinlik qilishi mumkin?

Maktab o'quvchilari va o'smirlarning huquqbo'zrligini oldini olish bo'yicha chora – tadbirlarni rejalashtirish.

Maktab o'quvchilar va o'smirlarning huquqbo'zrligini oldini olish bo'yicha ko'riladigan barcha chora – tadbirlarning samarali bo'lishi, asosan, moxirona ravishda to'zilgan rejaga bog'lik bo'ladi. Chunki, «... tarbiyalash – anik insoniy hislatga ega bo'lgan shaxsni hosil qilish maqsadida, o'sib kelayotgan yosh avlodga rejali asosda ta'sir ko'rsatish, demakdir». Donishmandlar ta'kidlab o'tishganidek, «... o'zoq muddatni ko'zlab va jiddiy muvaffakiyatga erishish uchun rejasiz ishlab bo'lmaydi».

«Tarbiyasi og'ir» o'smirlar bilan ishlashni rejalashtirishdagi asosiy omillardan biri, ta'lim – tarbiya borasida bolalarning qarovsizligini oldini olish maqsadida, umummaktab, sinflar bo'yicha, guruhviy va individual ravishda olib boriladigan chora – tadbirlarning birgalikda olib borilishi hisoblanadi.

Ta'lim – tarbiya borasida bolalarning qarovsiz qolishining oldini olish bo'yicha quyidagi chora – tadbirlar olib borilishi kerak:

- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarning o'qituvchilar, o'quvchilar guruhi, va ota-onalar bilan munosabatlarini yaxshi psixologik muhitini shakllantirish bo'yicha aniq chora – tadbirlarni kiritish;
- Ta'lim olishining zarurligiga, o'zining xulq-atvoriga javobgarligiga ishontirish hissini shakllantirish;

- O'smir uchun oilaning tarbiyaviy ta'sirini yaxshilash;
- Maktab o'quvchisining munosabati xususiyatini o'zgartirish, uning aloqasini nazorat qilish, bo'larni maktabdan tashqari tashkilotlar faoliyatiga jalb qilish.

Pedagogik qarovsiz qolgan o'smirlarni tarbiyalashda, o'zoq muddatli reja to'zishning mazmuni, o'quvchining individual xususiyati, pedagogik qarovsizligi darajasi va sabablarini aniqlash hamda oilaning tarbiyalashdagi imkoniyatlari orqali aniqlanishi lozim.

Qayta tarbiyalash, keng ma'noda – bu hayotiy sharoitining mosligi bo'yicha insonning ichki dunyosini qayta-qurish, boshqattan to'zish, rivojlanayotgan jamiyat qo'yadigan talablar asosida.

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan har bir o'smir o'zining individual xususiyatiga ega, uni qayta tarbiyalashda alohida individual reja to'zish zarur. *Aniq misollar keltiramiz:*

Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan Buxoro tumanidagi № 47 maktabining 7 sinf o'quvchisi Ulugbek P. ni qayta tarbiyalash bo'yicha quyidagi reja to'zilgan edi:

MAKTABDA:

1. Sinf raxbari va Ulugbek o'rtasidagi aloqani o'rnatish.
2. Sinf aktivi bilan birgalikda, uning barcha fanlardan o'zlashtira olishi va intizomli o'quvchi bo'lishiga ishonch hissini uyg'otish.
3. Dars jarayonida va qo'shimcha olib boriladigan mashg'ulotlar paytida, uning bilim olishida hosil bo'ladigan muammolarga asosiy diqqatni bergan holda, individual reja to'zish.
4. O'smirning qiziqishini inobatga olgan holda, uni sinf jamoasining ijtimoiy foydali faoliyatiga jalb qilishga harakat qilish.
5. O'smirlar bilan alohida suhbatlar olib borish.
6. Shaxmat uynashga bo'lgan qiziqishini hisobga olgan holda, uni shaxmat sektsiyasiga jalb qilish.

OILADA VA YASHASH JOYI BO'YICHA:

1. Sinfning ota-onalar qo'mitasi bilan hamkorlikda o'smirning ta'lim – tarbiya borasida qarovsizligining asosiy sababini bartaraf etish, bunda uchun uning yashashi va o'qishi uchun oilada qulay sharoit yaratish kerak.
2. O'smirlarga bo'sh vaqtini to'g'ri tashkil etishga yordam berish.
3. Onaga o'g'lini tarbiyalashida individual suhbatlar olib borish, yakka va guruhli maslahatlar berish orqali pedagogik yordam ko'rsatish, zaruriyat bo'lganda esa, ota – onalar o'quvi fondidan moddiy yordam ko'rsatish.
4. O'smirning yashash joyi bilan aloqani o'rnatishga asosiy diqqatni qaratish lozim, bu aloqalarning xususiyati, o'smirlarga ijobiy ta'sir ko'rsata oladigan shaxsni topib, unga biriktirish kerak.
5. Bola tarbiyasida, zaruriyat yo'zasidan, jamoa tashkilotlari, oila va maktab hamkorligi uyushmasi hamda korxonalardan onaga yordam berishni so'rash.

Tarbiyasi og'ir o'smirlarga, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishni kelajakda kengaytirish uchun qo'shma tadbirlarni doimiy ravishda rejalashtirish maqsadga muvofiqdir.

Maktabda ishlab chiqarish jamoasi hamkorligi:

- O'quv – tarbiyaviy jarayonni takomillashtirish, ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarga yagona pedagogik talablarni qo'yish, unda ongli intizomni tarbiyalash;
- To'garaklar, klublar, ilmiy tashkilotlarni kengaytirish, bo'lar orqali intizomsiz o'quvchilarni qamrab olish;
- O'quvchilar kontingentini saqlash uchun har bir o'qituvchi va tarbiyachining mas'uliyatini oshirish;
- Voyaga yetmaganlar ishi bo'yicha inspeksiylarida o'qituvchilar va tarbiyachilarning doimiy navbatchiligini tashkil etish, ota-onalar va kamolot yoshlar tashkilotlari bilan bozorlarda, ko'zga ko'rinarli korxonalarda va boshqa jamoa joylarida, o'smirlarning huquqbo'zlarligini oldini olish maqsadida reydlar uyushtirish;

- O'qimaydigan, ishlamaydigan o'smirlarni topish va ishga joylashtirish yoki ularni o'qishga qaytarish bo'yicha chora – tadbirlarni amalga oshirishda uy xo'jaligi qo'mitalari hamkorligi;
- Halq universitetlari ishlari shaklini o'zgartirib turish, otalar konferentsiyalarini uyushtirish, oilaga tayyorlash savollari bo'yicha disputlar o'tkazish, korxonalarda doimiy ravishda pedagogik tashvikotlar olib borish;
- Korxonalar va ota – onalar qo'mitalari bilan hamkorlikda «mehnat bayrami», «bilimlar kuni», «ochiq eshiklar kuni» kabi tadbirlarni o'tkazish;
- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan bolalar bilan tarbiyaviy «Kamolot» Yoshlar Ijtimoiy Harakati va uning xomiyligidagi «Kamalak» bolalar tashkilotlari hamkorligida olib borish.

Maktabda uy boshqarmasi va maishiy xizmat ko'mitasi hamkorligi:

- Ommaviy – sport ishlari musobaqalarini, eng yaxshi xovli ko'rigini har yili o'tkazib turish;
- Yashash joyi bo'yicha tarbiyaviy ishlarni olib borish uchun maxsus binolarni jixozlash;
- Bolalar bilan ishlashni tashkil etish uchun uy-joy to'lovlaridan 2% ni ishlatish hisobini qat'iy nazoratga olish;
- Bolalar ijodiyot markazi bilan hamkorlikda o'quvchilarning yoshi va qizikishiga qarab kucha (hovli) guruhlarini tashkil etish, texnik to'garaklar to'zish, «tarbiyasi og'ir» o'quvchilarni «Tabiatni ko'riklash», «Tarixiy va arxitektura obidalarini asrang» va boshqa jamoa ishlariga jalb etish;
- «Tarbiyasi og'ir» o'smirlarning ishlari bo'yicha jamoa uyushmalarining harakatlarini faollashtirish;

ShXTB voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha komissiyasi orkali:

- Barcha mikrohudud maktablarida o'smirlar uyushmasini tashkil etish maqsadida bino izlash;
- «Tarbiyasi og'ir» o'smirlarning yashash joylarida sport jamiyatlari ishlarini kengaytirishga ko'maklashish;

- Farzandlari tarbiyasidan bosh tortgan ota – onalarga ta'sir ko'rsatish, o'smirlarning huquqbo'zarligini oldini olish ishlarini doimiy ravishda voyaga yetmaganlar ishi buyicha inspeksiylar hamda pedagoglar jamoasi bilan hamkorlikdagi olib borish.

«Kamolot» Yoshlar Ijtimoiy Harakati orqali:

- Maktabda va yashash joylarida «tarbiyasi og'ir» o'smirlarning ishlariga talaba yoshlarni jalb etish;
- Tumanlarda «Kamolot» YoIH va uning xomiyligidagi «Kamalak» bolalar tashkilotlari ishlarini faollashtirish;

Har bir tumanlarning ijtimoiy tashkilotlar tomonidan huquqiy tashvikotlar o'zoq muddatli rejalari to'ziladi, shu orqali shahar halq ta'limi bo'limida har yili o'quvchilar tarbiyasining huquqiy rejasi ishlab chiqiladi, bu esa o'z navbatida quyidagilarni o'z ichiga olishi lozim:

- Tashkiliy ishni;
- O'quvchilarni huquqiy tarbiyalash bo'yicha tadbirlarni o'tkazishlari uchun maktabning pedagogik jamoasiga uslubiy yordam ko'rsatish;
- Barcha o'quvchilarning ota – onalari bilan ishlash;
- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilarning ota – onalari bilan ishlash;
- Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilar va ularning ota – onalari bilan olib boriladigan huquqiy – tarbiyaviy ishlarni nazorat qilish;

Sinf raxbarining ishlari rejasi ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilar, ularning ota – onalari, jamoa vahxuquqni himoya qilish tashkilotlari ishlarini o'z ichiga oladi. Ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchilar bilan huquqiy – tarbiyaviy ishlashlarni olib borishda, asosan, ularning psixologik, ijtimoiy va huquqiy jihatlarini inobatga olgan holda amalga oshirish lozim.

Huquqiy – tarbiyaning asosiy vazifasi – ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'quvchining huquqbo'zar o'quvchiga, huquqbo'zar o'quvchining esa jinoyatchiga aylanishini oldini oladi. Bu faoliyatlarning barchasi maorif va huquqini himoya qilish tashkilotlarining hamkorligini talab qiladi.

Ularni o'zaro ta'sirining asosiy shakllari quyidagilar hisoblanadi:

- ❖ O'quvchilarni jinoiy faoliyatlar, ya'ni ichkilikbozlik, bezorilik va boshqa shunga o'xshash jamiyatga qarshi hatti-harakat shakllariga jalb qilishga urinishlarni chetlab o'tish;
- ❖ Voyaga yetmaganlar ishi bo'yicha inspeksiyasi hisobida turgan o'smirlar bilan doimiy ravishda pedagoglar tomonidan olib borilgan ishlar;
- ❖ Muvaffaqiyatsiz oila o'smirlari bilan maktab va voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha inspeksiyalarining hamkorlikdagi ishlari.

Quyidagi bajariladigan ishlar asosida, umumta'lim maktablari o'quvchilari o'rtasidagi huquqbo'zarlikni oldini olish bo'yicha o'tkaziladigan qo'shma tadbirlarni rejalashtirish orqali pedagoglar jamoasi katta yutuqlarga erishishmokka:

- Umumiy bajariladigan ishlar rejasining to'zilishi;
- Sodir bo'ladigan huquqbo'zarlikning sabablari va sharoitlarini o'rganish;
- Boshqa umumta'lim maktablarida huquqbo'zarlikni oldini olish ishlarining holatlari bilan tanishtirish.

Umumiy bajariladigan ishlar rejasini to'zishda, o'quvchilar o'rtasida umumiy va yakka tartibdagi huquqbo'zarlikni oldini olish masalasi bo'yicha, korxonalararo o'tkaziladigan seminar va majlislar, shuningdek, ta'lim – tarbiya borasida qarovsiz qolgan o'smirlarga, ular tomonidan amalga oshiriladigan huquqbo'zarliklarni oldini olishga ko'rsatiladigan ta'sirning uslub hamda shakllarini samarali qo'llanilishi kabilar inobatga olinishi lozim.

Huquqni himoya qilish organlari bilan halq ta'limi organlari o'rtasidagi hamkorlik aloqalarini quyidagilar asosida mustaxkamlash mumkin:

- Maktab o'quvchilari orasidagi huquqbo'zarliklarga qarshi kurash masalalari bo'yicha o'zaro axborot almashinuvi;
- O'quvchilar tomonidan amalga oshiriladigan jinoyatlar va boshqa huquqbo'zarliklar soni haqdagi ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish.

Huquqni himoya qilish organlari bilan o'zaro munosabatlarning samarali shakllaridan biri bo'lib, maktab o'quvchilarini huquqiy tarbiyalashda ichki ishlar organlarining ishtiroki hisoblanadi.

O'zaro munosabatlarning yana boshqa bir shakli bo'lib, ichki ishlarning tumanlararo bo'limlaridagi voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha nazorat maslahatchisi sifatida viloyatdagi uslubchilardan tanlanishi, maktab o'qituvchilari esa, himoya qilish va ijtimoiy kengashlarda, asosan, pedagogik ma'lumotga ega bo'lmagan shaxs, ya'ni uchastka posboni, bolalar ishlari bo'yicha vakil sifatida tanlab olishlari mumkin.

Shu bilan birga, o'smirlarning qonunga zid hatti-harakatlaridan yakka tartibda himoya qilish bo'yicha, doimiy mavjud ishlarni, halq ta'limi xodimlari, voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha inspeksiya, sog'likni saqlash va uy-joy xo'jaliklari tomonidan ilmiy – amaliy seminarlar o'tkazish orqali faollashtirish zarur.

Respublika miqyosida, viloyat o'qituvchilarning malakasini oshirish institutlari qoshida maktab o'quvchilarining huquqbo'zarligini oldini olish bo'yicha, ShXTB va VXTB inspektorlari, maktabdan hamda sinfdan tashqari ishlar tashkilotchilari, voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha nazorat tashkilotlari, kommunal xo'jaligi tizimidagi pedagog – tashkilotchilar, maktabdan tashqari tashkilotlar raxbarlari uchun o'quv kurslari tashkil etilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Tumanlar va shaharlar uslubiy bo'limlarida huquqni himoya qilish organlari va sog'likni saqlash tashkilotlari bilan hamkorlikda sinf rahbarlari uchun maxsus seminarlar yoki o'quvlar o'tkazish lozim. Bu esa, o'z navbatida, sinf rahbarlarga huquqbo'zarlikni himoya qiladigan jamoat tashkilotlari hamda huquqbo'zar bolalarning ota – onalari bilan ishlashga o'rgatadi.

Maktab oldida quyiladigan asosiy vazifalardan biri, o'quvchilar va ularning ota – onalari o'rtasida ijtimoiy va huquqiy qonunlarni tashviqot qilish bo'lib hisoblanadi. Huquqiy tarbiyada huquqiy ma'lumotlar bilan har kunlik hayotiy dalillarning aloqadorligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Huquqiy tarbiyani uchta asosiy tarkibiy qismlarga ajratish mumkin:

- O'z xulq – atvoriga bo'lgan mas'uliyatini ishlab chikishi maksadida, qonunni amalga oshirishni har kuni takrorlab turish;

- O'quvchilar jamoasida ijtimoiy fikrning shakllanishi, qonunbo'zarlikka murosasizlik;
- Pedagogning shaxsiy namunasi.

Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya maxsus ishlab chiqilgan mavzular asosida hamda malakali mutaxassislar, ya'ni sud hodimlari, prokuraturalar, sud organlari faoliyati xodimlari, militsiya yordamida olib borilishi kerak.

Huquqiy tarbiya samarasi va, umuman, tarbiyaning o'zi ko'proq o'quvchilarning yoshiga va uning xususiyatlariga bog'lik.

Buxoro viloti IIB XOOB VYEOXOOG xodimlarining 2005- 2006 -yillar 12 oyi davomida amalga oshirgan ishlari yo'zasidan hisobot

t.r.	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Voyaga yetmagan tomonidan sodir etilgan jinoyatlar	Shundan:								Jino-yatda ishtirok etgan voyaga yetmaganlar	Ulardan, kiz bolalar	Shundan					Mast halda sodir etilgan jinoyatlar	shundan			Ukituvchi, professor tomonidan sodir etilgan ji-yat	shundan			Jarima kilingan v- yet. lar	Shartli xukm kilinganlar	ATiga xukm kilingan	Ozodlikdan maxrum kilingan	Boshqa ta'sir chora kurlgan			
				Kasddan odam uldirish	Og'ir tan jaroxati yetkazish	Nomusga tegish	Boskinchilik	Talonchilik	Bezoriilik	Giyoxvandlik	Ug'irlik			Boshqa jinoyatlar	Oliy ukuv yurti talabasi	KXT muassasa o'quvchisi	Maktab o'quvchilari	Ishlaydiganlar		Ukimaydigan, ishlamaydigan	Spirтли ichimlik ta'sirida	Giyoxvand modda ta'sirida		Toksik moddalar ta'sirida	Oliygox ukituvchi, professori	KXT muassasalari ukituvchisi						Ukituvchi	Ftor-xis. turgan v-e sodir etgan jinoyat	
1.	Buxoro sh.	2005	52		2	1	1	2	2		33	11	48	4	3	5	12	17	11	2	2			3.	12	2	3	7	7	13	10	9	6	14
		2006	52					5	3		26	18	46	4		2	11	16	17	2	2			15	7	6	2	5	11	9	7	5	14	
2.	Kogon sh.	2005	11	1					2	7	1	12	1		3	3	2	4	1	1			0				1	2	4	2	1	2		
		2006	11					1		9	1	12			1	1	2	8	1	1			4		3	1	1	2	3	2	1	3		
3.	Kogon t.	2005	3							2	1	4				1		3	0				0				0	1	1	1				
		2006	4							2	2	4				3		1	0				0				0		2	1	1			
4.	Buxoro t.	2005	3							3		3				1		2	0				0				0	1	1			1		
		2006	3				1			2		4				1	2	1	0				0				0		1	1		1		
5.	Vobkent t.	2005	3							2	1	2	1			2				0			6			6	0		1	2				
		2006	2			1					1	2			2					0			4		1	3	0		1			1		
6.	Gijduvon t	2005	22	1					1	18	2	17				5	4	8	1	1			3		1	2	2	5	3	3	2	9		
		2006	19		1	2	1			13	2	15	1		2	8	2	3	1	1			5		3	2	1	2	3	2	1	7		
7.	Korakul t.	2005	4	1			1			1	1	5				1	1	3	1	1			2		1	1	0		2	1		1		
		2006	5			1				2	2	7			3	1	1	2	0				2			2	1	1	2	2		2		
8.	Romitan t.	2005	5							4	1	7				1	2	1	3	0			1			1	0	1	1	2		1		
		2006	5							5		5			1		2	2	0				4		2	2	0	1	2	1		2		
9.	Jondor t.	2005	3						1	1	1	4				1	1	2	0				0				1		1	1		1		
		2006	4				1		2		1	6	1		1	3	1	1	2	2			1			1	1	1	5					
10.	Shofirkon t	2005	3			1				1	1	4				1	1		2	0			4		1	3	0		2			1		
		2006	2		1	1						2				1		1	0				3			3	0		1	1				
11.	Olot	2005	2							1	1	2				1		1	0				1			1	0		2					
		2006	3							3		5				5			0				3		1	2	0	2	1	1		1		
12.	Peshku	2005	2			1				1		3				1	1	1	0				4		1	3	0		1	1				
		2006	1							1		1				1			0				1			1	1		1					
13.	K-Bozor t.	2005	0									0							0				0				0							
		2006	0									0							0				2			2	0							
14.	VYeIXYoKM	2005	0									0							0				0				0							
		2006	0									0							0				0				0							
Viloyat buyicha			2005	113	2	3	3	2	2	3	3	74	21	111	6	3	10	31	27	40	5	5	0	0	33	2	7	24	11	23	29	22	9	30

t.r.	shahar va tuman IIBlari	davrlar	Jami VYeIXYo KM shtat birligi	Ulardan jamlangan lavozimlar	Ayollar	ma'lumotlari buyicha					staji buyicha			Xizmat intizomni bo'zgan VYEOX OOG xodim	Konun chilik- ni bo'zgan VYEO XOOG xodimlari	Utkazil- gan uchrashuv- lar,davra suhbat-lari va bevosita mulokat- lar	shundan				Ommaviy axborot vositasi orkali targibot ishi	Shundan					
						Oliy pedagog- lar	Oliy huquq- shunos- lar	Oliy texnikla- r	Boshqa oliy ma'lumotli	Urta maxsus ma'lumotli	1 yilgacha xizmat kilgan	1-3 yilgacha xizmat kilgan	3 yildan ortiq xiz. kilgan				Umum- ta'lim maktab- da	KXT muassasa- larida	Oliy ukuv yurtlari da	Mahalla va jamoatchilik b-n		Tele- videniya ada	Radio- da	Ro'zn omalar da			
			33.											34.	35.	36.					37.						
1.	Buxoro sh.	2005		0												651	226	119	72	234	22	9	7	6			
		2006		0												688	248	132	64	244	23	10	9	4			
2.	Kogon sh.	2005		0												326	162	45		119	11	1	6	4			
		2006		0												330	180	50		100	12	2	5	5			
3.	Kogon t.	2005		0												331	164	31		136	12	2	5	5			
		2006		0												335	169	40		126	12		6	6			
4.	Buxoro t.	2005		0												385	170	51		164	6	1	3	2			
		2006		0												408	180	60		168	6		4	2			
5.	Vobkent t.	2005		0												539	280	45		214	8	3	3	2			
		2006		0												551	286	52		213	8	2	3	3			
6.	Gijduvon t.	2005		0												440	165	56		219	16	7	6	3			
		2006		0												460	183	58		219	17	2	13	2			
7.	Korakul t.	2005		0												357	174	31		152	11	1	6	4			
		2006		0												361	152	37		172	10	1	7	2			
8.	Romitan t.	2005		0												357	174	46		137	11	2	7	2			
		2006		0												358	172	58		128	11	2	6	3			
5	Jondor t.	2005		0												299	218	41		40	9	1	5	3			
		2006		0												300	193	41		66	9	1	6	2			
10.	Shofirkon t.	2005		0												387	195	34		158	10	3	5	2			
		2006		0												389	195	35		159	10	3	5	2			
11.	Olot	2005		0												251	132	34		85	4		2	2			
		2006		0												257	142	33		82	4	1	2	1			
12.	Peshku t	2005		0												395	263	34		98	9	2	5	2			
		2006		0												416	272	36		108	9	2	5	2			
13.	K-Bozor t.	2005		0												155	75	18		62	7	1	4	2			
		2006		0												168	76	42		50	7	1	3	3			
14.	VYeIXYoKM	2005	25	21	4	5	2	1		9		2	15			0					17	6	4	7			
		2006	25	21	4	5		1		11	2	2	13			0					24	8	9	7			
Viloyat buyicha		2005	25	21	4	5	2	1	0	9	0	2	15	0	0	4873	2398	585	72	1818	153	39	68	46			
		2006	25	21	4	5	0	1	0	11	2	2	13	0	0	5021	2448	674	64	1835	162	35	83	44			

Buxoro viloyati IIB XOOB VYEOXOOG xodimlarining 2007- 2008 yil 12 oyi davomida amalga oshirgan ishlari yo'zasi X I S O B O T L A R

T.r	shahar va tuman IIBlari	davrlar	Voyaga yetma- gan tomo- nidan sodir etil-gan jino- yatlar	Shundan:								Jinoyatda ishtirok etgan voyaga yetmaganlar	Ulardan, kiz bolalar	Shundan					Mast halda sodir etilgan jinoyat	shundan			Ukituvchi,professor tomonidan sodir etilgan jiyat	shundan			Prof.xis. turgan v-e sodir etgan jinoyat	
				Kasddan odam uldirish	Og'ir tan jaroxati yetkazish	Nomusga tegish	Boskinchilik	Talonchilik	Bezorilik	Giyoxvandlik	Ug'irlik			Boshqa jinoyatlar	Oliy ukuv yurti talabasi	KXT muassasa o`quvchisi	Maktab o`quvchilari	Ishlaydiganlar		Ukimaydigan, ishlamaydigan	Spirтли ichimlik ta`sirida	Giyoxvand modda ta`sirida		Toksik moddalar ta`sirida	Oliygox ukituvchi, professori	KXT muassasalari ukituvchisi		Umumta`lim maktab ukituvchisi
			1.									2.												3.				4.
1.	Buxoro sh.	2007	43	1	1	1	1	3	2		22	12	40	1	1	7	11	12	9					6	1	2	3	2
		2008	43	1			1	5	1		24	11	43	2		7	15	14	7	1	1			12	4	4	4	2
2.	Kogon sh.	2007	7								4	3	6			2	2	1	1	0				10		2	8	
		2008	5								4	1	9			1	3	2	3					0				0
3.	Kogon t.	2007	1								1		1				1			0				0				0
		2008	1								1		1						1					0				
4.	Buxoro t.	2007	4								3	1	4				2	1	1	0				1			1	0
		2008	9								8	1	5			1	1	2	1					1			1	0
5.	Vobkent t.	2007	3								2	1	5			1	4			0				2		1	1	0
		2008	2				1					1	2				2											0
6.	Gijduvon t.	2007	18					2		1	8	7	21			3	6	10	2	0				1			1	
		2008	13						2	1	5	5	14				5	5	4					3			3	0
7.	Korakul t.	2007	2								1	1	2				1	1		0				2		1	1	0
		2008	6								3	3	8			3	3	1	1					3			3	0
8.	Romitan t.	2007	13				1		1		9	2	13	1		3	3	2	5	0				3			3	0
		2008	8								7	1	9			2	1	2	4					5		2	3	1
9.	Jondor t.	2007	1		1								1				1			0				0				1
		2008	1								1		1					1		0				0				0
10.	Shofirkon t.	2007	5						1		4		5			1	3		1	0				3			3	0
		2008	5								4	1	5	1	2	2				1	0			2			2	0
11.	Olot t.	2007	4		1						1	2	4			2	1	1		0				2			2	0
		2008	4								2	2	3			1	1	1		0				3		1	2	0
12.	Peshku t.	2007	3						1		2		3			1		2		0				1			1	0
		2008	3								2	1	3			2	1							2			2	0
13.	K-Bozor t.	2007	0										0							0				0				0
		2008	1									1	1			1				0				0				0
14.	VYeIXYoKM	2007	0										0							0				0				0
		2008	0										0							0				0				0

Viloyat buyicha	2007	104	1	3	1	2	5	5	1	57	29	105	2	1	20	34	31	19	0	0	0	0	31	1	6	24	3
	2008	101	1	0	0	2	5	3	1	61	28	104	3	2	20	32	28	22	1	1	0	0	31	4	7	20	3

tr	shahar va tuman IIBlari	davr	Jarima kilingan voyaga yetmaganlar			Shartli xukm kilinganlar			Ozodlikdan maxrum kilingan	Boshqa ta'sir chora kurligan	Sodir etilgan jinoyat buyicha utkazilgan xizmat tekshiruvlar	VYeOXOOG xodimi tomonidan ochilgan jinoyat	VYeIXYoKM xodimi tomo-nidan ochilgan jinoyat	Hisobot boshida hisobda turgan voyaga yetmaganlar	Hisobot davrida hisobga olinganlar	Hisobot davrida hisobdan chikarilganlar	Hisobot oxirida hisobda turgan voyaga yetmaganlar	Ulardan, kiz bolalar	shundan					yoshlari buyicha			Hisobga olish sababi			Jamoat joylarida spirtli ichimlik iste'mol qilgani uchun	Giyoxvand va zaharvand moddalar ta'siri ostida yurganligi uchun	O'zlashtirish uchun uyushmalar va maxsus ukuv tashkiloti muassasidan muntazam chikib ketganligi uchun
			5	6	7	8	9	10											11	12	13.	14.	15.	16	Umumta'lim maktab o'quvchilari	KXT muassasalari o'quvchilari	Oliy ukuv yurti talabalari	Ukima-ydigan, ishlamaydiganlar	Ishlaydiganlar			
1	Buxoro sh.	2007	14	8	5	3		43	24			97	90	89	98	17	39	16		22	21	17	26	55	42	46	10	1			15	
		2008	9	7	4	2	14	43	28			98	102	102	98	16	41	21		16	20	15	26	57	44	40	14				16	
2	Kogon sh.	2007	5			1	1	7				18	56	55	19	7	14	1		1	3	9	5	5	3	5	11				19	
		2008		2	1		1	5				19	56	40	35	10	27	8				6	20	9	2	15	18				16	
3	Kogon t.	2007						1				11	38	38	11	1	10	1				3	4	4		5	6				4	
		2008					1	1				11	38	37	12	4	8	4				7	5			5	7				4	
4	Buxoro t.	2007	1	2			1	4				21	20	20	21	1	13	3		2	3	10	10	1	1	11	9				12	
		2008	2				6	9	1			21	24	23	22	3	12	4		2	4	6	16		2	11	9				15	
5	Vobkent t.	2007	1	1			1	3	3			18	18	10	26	1	20	6				6	11	9	4	17	5				4	
		2008		1		1		2	1			26	15	15	26	1	20	5		1	1	6	12	8	4	20	2				4	
6	Gijduvon t.	2007	9	5		1	2	18	2			27	56	46	37	3	26	1		1	9	6	12	19	7	15	15				14	
		2008	2	1	1	1	7	13				37	61	61	37	5	28	4			5	9	13	15	7	22	8				7	
7	Korakul t.	2007	1				1	2				18	32	22	28		26	2				3	19	6	4	17	7				2	
		2008	1	3	1		1	6				28	60	66	22	2	18	4				4	6	12	5	15	2					
8	Romitan t.	2007	8				3	13				23	49	47	25	3	15	8		1		5	9	11	4	16	5				4	
		2008	2	3			3	8				25	49	48	26	2	15	6		5		4	14	8	4	17	5				2	
9	Jondor t.	2007	1					1	1			23	24	23	24	1	23	1				7	8	9	2	13	9				9	
		2008		1				1				24	24	24	24	2	23	1				7	7	9	1	13	10				5	
10	Shofirkon t	2007	1		2		1	5				17	19	17	19		14	3		2	1	2	4	13	4	15						
		2008	2	1			2	5				19	26	26	19	2	15	3		1		1	8	10	3	10	6					
11	Olot	2007	1			1	2	4				14	15	11	18	1	14	2		2		8	3	7		16	2				1	
		2008		1	1	1	1	4				18	22	19	21	1	15	6				9	6	6	2	19					2	
12	Peshku t	2007	1			1	1	3				19	17	17	19	3	17	2				5	9	5	2	1	16			1		
		2008		1			2	3				19	22	21	20	3	18	2				5	9	7	2	4	14				7	
13	K-Bozor t.	2007										7	14	12	9		6	3				3	4	2		9						
		2008					1	1				9	14	14	9		7	2				4	2	3	1	4	4					
14	VYeIXYoKM	2007									1					0																
		2008															0															
Viloyat buyicha		2007	43	16	7	7	13	104	30	1		313	448	407	354	38	237	49	0	31	37	84	124	146	73	186	95	1	1		84	
		2008	18	21	8	5	39	101	30	0		354	513	496	371	51	247	70	0	24	30	83	144	144	77	195	99	0	0		78	

	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Hisobot boshida turgan ota-ona	chikarilgan ota-ona	Hisobot davrida xis. olingan ota-onalar	Hisobot oxirida turgan ota-onalar	VYEOXOOG xiz.xona. keltir.voyaga yetmagan	Ulardan, kiz bolalar	shulardan					yoshi buyicha			Jamoat joylarida spirtli ichimlik iste'mol qilgani uchun ta'siri	ostida yurganligi uchun tarbiya muas.dan munt.ketib kolgan u-n	VYeIXYoKMga joylashtirilgan	Ulardan, kiz bola	Shundan				yoshi buyicha			o'zboshimcha kochib ketgan	Keltir.MDX davlat bolalari	
			Umumta'maktab o'quvchisi	KXT muassasa o'quvchisi	Oliy ukuv yurti talabasi	Ukimaydi va ishlamaydi	Ishlaydiganlar		3 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan	14 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan	16 yoshdan 18 yoshgacha	umumta'maktab o'quvchisi	KXT muassasa o'quvchisi	Ukimaydi, ishlamaydigan	Ishlaydiganlar	3 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan					14 yoshdan 16 yoshgacha	16 yoshdan 18 yoshgacha								
			17.	18.	19.		20.																							
1	Buxoro sh.	2007	30	21	25	34	739	90	419	108		133	79	230	249	260	2		15	35	6	12	1	22		12	10	13	20	
		2008	34	61	62	35	1082	125	427	286	75	153	141	382	386	314	1		16	34	9	17	3	14		10	9	15	12	
2	Kogon sh.	2007	17	13	14	18	225	44	122	55		21	27	95	60	70			46	15	2	8		7		10	1	4	4	
		2008	18	17	21	22	229	33	112	67		26	24	97	73	59			35	10	3	6	2	2		3	4	3	4	
3	Kogon t.	2007	5	6	6	5	131	12	60	19		31	21	48	41	42				0									8	
		2008	5	5	6	6	163	22	84	32		21	26	56	57	50			17	3		1		2			3		1	
4	Buxoro t.	2007	5	5	5	5	161	8	66	35		30	30	51	53	57			12	8	4	7		1		7	1		1	
		2008	5	4	8	9	210	10	90	60		40	20	60	80	70				4	1	3	1			1	2	1	2	
5	Vobkent t.	2007	4	1	5	8	198	8	170	26		1	1	62	90	46				7		4		3		5	2		1	
		2008	8	3	4	9	202	8	174	28				63	92	47				2		1		1		1	1			
6	Gijduvon	2007	22	19	18	21	300	28	157	36		16	91	81	104	115			22	15	9	6	2	7		3	7	5	10	
		2008	21	24	24	21	366	48	163	78		10	115	98	127	141			42	3	1	3				1	1	1		
7	Korakul	2007	2	9	12	5	223	14	129	57		22	15	43	120	62				4		1	1	2		2	2			
		2008	5	22	22	5	280	32	135	55		45	45	60	106	114				2	1	1	1				2			
8	Romitan	2007	9	7	10	12	311	22	214	67		20	10	116	109	86				7	4	4		3		3	4		1	
		2008	12	10	10	12	326	25	188	80		28	30	120	116	90			1	7	2	6		1		3	4			
5	Jondor	2007	8	8	8	8	155	5	123	32				6	65	84				0										
		2008	8	4	4	8	155	5	120	33			2	12	65	78				2		2				2			1	
10	Shofirkon	2007	4	4	4	4	142	13	80	40		14	8	30	62	50				3	1	2		1			3		1	
		2008	4	8	8	4	192	18	97	65		19	11	42	70	80				1		1					1			
11	Olot t	2007	3	2	2	3	158	9	102	43		9	4	39	80	39				1			1					1	1	
		2008	3	4	7	6	201	17	115	70		7	9	62	70	69				3		2		1		1	2			
12	Peshku t	2007	7	5	6	8	149	9	112	26		7	4	55	45	49			132	3		2		1			1	2	1	
		2008	8	7	8	9	176	16	135	21		13	7	57	63	56			44	3		3				1	1	1	1	
13	K-Bozor t	2007	10	5	6	11	75		44	31				26	27	22			2	1			1			1		1		
		2008	11	12	12	11	78	4	54	24				27	27	24				2			2			2		1		
14	VYeIXYoKM	2007				0	0													92	33	58	7	27		34	32	26	55	3
		2008				0	0													65	17	44	7	14		15	27	23	41	
Viloyat buyicha		2007	126	105	121	142	2967	262	1798	575	0	304	290	882	1105	982	2	0	229	191	59	104	11	76	0	76	64	51	104	3
		2008	142	181	196	157	3660	363	1894	899	75	362	430	1136	1332	1192	1	0	155	141	34	90	14	37	0	38	59	44	63	0

tr	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Voyaga yetmagan komissiyasiga yuborilgan xujjat	shundan			VYeKda kurib chikilgan xujjat	shundan			Ota-onalik huquqidan maxrum etilganlar	Muomila layokat cheklangan	Kukon Yengil sanoat MKXK joylashtirilgan	Samarkand MMlga joylashtirilganlar	Baxt KXK yuborilganlar	Chinozo 5 son kiz bolalar MI	Jami VYEOXOOG shati	Undan jamlangan lavozim	Ayollar	ma'lumotlari buyicha					staji staji buyicha buyicha			Xizmat intizomini bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Konunchilik bo'zgan VYEOXOOG xodimlari
			Voyaga yetmagan komissiyasiga yuborilgan xujjat	Voyaga yetmaganlarga nisbatan	Ota-onaga yoki urnini bosuvchi shaxsga	Korxona, tashkilot va ukuv muassasa raxbariga nisbatan		Voyaga yetmaganlarga nisbatan	Ota-onaga yoki urnini bosuvchi shaxsga	Korxona, tashkilot va ukuv muassasa raxbariga nisbatan										Oliy pedagoglar	Oliy huquqshunoslar	Oliy texniklar	Boshqa oliy ma'lumotlilar	Urta maxsus ma'lumotlilar	1 yilgacha xizmat qilgan	1-3 yilgacha xizmat qilgan	3 yildan ortik xizmat qilgan		
			24.				25.				26.	27.	28.	29.			30.											31.	32.
1.	Buxoro sh.	2007	145	88	37	20	140	86	36	18	3	1	1	2	3	1	22	21	4	7	7		4	3	9	7	5	2	
		2008	152	88	45	19	149	87	44	18	3	1	2	3	2		22	22	6	9	7	1	2	3	8	6	8	1	
2.	Kogon sh.	2007	108	56	38	14	108	56	38	14			1	2	1		5	5		3				2	2	1	2		
		2008	92	56	29	7	92	56	29	7			2				2	2		2				2					
3.	Kogon t.	2007	65	37	18	10	65	37	18	10							4	4		2			1	1	2	1	1	1	
		2008	67	38	19	10	67	38	19	10							4	3		1	1	1			2		1	1	
4.	Buxoro t.	2007	46	31	10	5	46	31	10	5				1		1	6	6	1	1	1	2		2	1		5		
		2008	33	23	10		33	23	10								6	6		1		1	2	2	1		5	1	
5.	Vobkent t.	2007	71	15	55	1	71	15	55	1		2		1			5	5		1	2	1		1	3	1	1		
		2008	72	9	63		72	9	63		2			1	1		5	5			2	3			3	2			
6.	Gijduvon t.	2007	108	50	52	6	108	50	52	6					2		9	9		1	5	1		2	4	2	3	1	
		2008	146	71	70	5	146	71	70	5		1					9	9		3	3	1		2	3	2	4		
7.	Korakul t.	2007	51	40	9	2	51	40	9	2	1				2		5	5		3	2						5	1	
		2008	71	45	26		58	35	23						1		5	5		3		2			1	2	2		
8.	Romitan t.	2007	73	46	21	6	73	46	21	6	5	1	1				5	5		1		4			2	3			
		2008	74	47	21	6	74	47	21	6	5	2	1	2	1		5	5	1	1	1	3			2	2	1	1	
9	Jondor t.	2007	60	30	30		60	30	30			2					4	4		2	1		1			3	1		
		2008	46	19	27		46	19	27		2			1			4	4		2		1	1			3	1		
10	Shofirkon t	2007	48	28	17	3	48	28	17	3	1	1			1		5	5		1	3			1	3	1	1		
		2008	54	30	20	4	54	30	20	4	2	1					5	5		1	2	1		1	1	2	2	1	
11	Olot t.	2007	42	30	11	1	42	30	11	1							3	3		2		1			1	1	1	1	
		2008	33	23	10		33	23	10					1			3	3		3					1	1	1		
12	Peshku t.	2007	30	13	16	1	30	13	16	1	1	1					5	5			1			4	2		3		
		2008	41	24	16	1	41	24	16	1	1	1		1	1		5	5		3				2	3		2	1	
13	K-Bozor t.	2007	37	17	20		37	17	20		1	1					2	2		2						2			
		2008	40	14	26		40	14	26			1			1		2	2		2						1	1		
14	VYeIXYoK M	2007	0				0						11	7	12		0	0											
		2008	0				0						6	3	3		0	0											
Viloyat buyicha		2007	884	481	334	69	879	479	333	67	12	9	14	13	21	2	80	79	5	26	22	9	6	16	29	22	28	6	0
		2008	921	487	382	52	905	476	378	51	15	7	11	12	10		77	76	7	31	16	14	5	10	27	21	28	6	0

t.r.	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Jami VYeIXYoKM shat birligi	Ulardan jamlangan lavozimlar	Ayollar	ma'lumotlari buyicha					staji buyicha			Xizmat intizomini bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Konunchilikni bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Utkazilgan uchrashuvlar, davra suhbatlari va bevosita mulokatlar	shundan				Ommaviy axborot vositasi orkali targ'ibot ishi	Shundan		
						Oliy pedagoglar	Oliy huquqshunoslar	Oliy texniklar	Boshqa oliy ma'lumotli	Urta maxsus ma'lumotli	1 yilgacha xizmat qilgan	1-3 yilgacha xizmat qilgan	3 yildan ortik xiz. qilgan				Umumta'lim maktabda	KXT muassasalarida	Oliy ukuv yurtlarida	Mahalla va jamoatchi-lik b-n		Televideiniyada	Radioda	Ro'znomalarda
			33.											34.	35.	36.					37.			
1.	Buxoro sh.	2007		0												766	277	176	63	250	23	8	11	4
		2008		0												779	301	193	55	230	28	8	14	6
2.	Kogon sh.	2007		0												338	183	53		102	13	2	8	3
		2008		0												342	164	65		113	13	4	9	
3.	Kogon t.	2007		0												353	171	54		128	12	1	9	2
		2008		0												375	174	67		134	12	1	9	2
4.	Buxoro t.	2007		0												410	160	150		100	9	2	6	1
		2008		0												412	150	150		112	9	1	6	2
5.	Vobkent t.	2007		0												553	380	72		101	10	1	5	4
		2008		0												485	370	55		60	10		9	1
6.	Gijduvon t	2007		0												467	218	80		169	12	1	10	1
		2008		0												468	211	75		182	17		16	1
7.	Korakul t.	2007		0												368	181	80		107	8	3	3	2
		2008		0												455	313	35		107	14	1	12	1
8.	Romitan t.	2007		0												370	171	70		129	14	2	7	5
		2008		0												379	172	78		129	15		10	5
9.	Jondor t.	2007		0												301	187	34		80	9	1	5	3
		2008		0												302	168	57		77	6	1	1	4
10.	Shofirkon t	2007		0												392	195	46		151	19	4	10	5
		2008		0												410	180	55		175	19	4	11	4
11.	Olot t.	2007		0												270	158	59		53	6	2	1	3
		2008		0												259	145	59		55	7	1	3	3
12.	Peshku t	2007		0												399	253	42		104	11	1	7	3
		2008		0												406	211	54		141	13	1	9	3
13.	K-Bozor t.	2007		0												169	43	48		78	7	2	3	2
		2008		0												171	68	34		69	9		8	1
14.	VYeIXYoKM	2007	17	17	1	4		1		12	2		15			0					22	8	6	8
		2008	12	12	2	4		1		7	3	5	4			0					12		12	
Viloyat buyicha		2007	17	17	1	4	0	1	0	12	2	0	15	0	0	5156	2577	964	63	1552	175	38	91	46
		2008	12	12	2	4	0	1	0	7	3	5	4	0	0	5243	2627	977	55	1584	184	22	129	33

Buxoro viloyati IIB XOOB VYEOXOOG xodimlarining 2009- 2010 yil 10 oyi davomida amalga oshirgan ishlari yo'zasidan X I S O B O T

t.r.	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Voyaga yetmagan tomonidan sodir etilgan jinoyatlar	Shundan:									Jino-yatda ishti-rok etgan voyaga yetmagan-lar	Ulardan, kiz bolalar	Shundan						Mast halda sodir etilgan jino-yatlar	shundan			O'quvchi, professor tomonidan sodir etilgan jinoyatlar	shundan			Prof.xis. turgan voqeasodir etgan jinoyat
				Kasddan odam uldirish	Og'ir tan jaroxati yetkazish	Nomusga tegish	Boskinchilik	Talonchilik	Bezoriilik	Giyoxvandlik	Ug'irlik	Boshqa jinoyatlar			Oliy ukuv yurti talabasi	KXT muassasa o'quvchisi	Maktab o'quvchilari	Ishlaydiganlar	Ukimaydigan, ishlamaydigan	Spirtti ichimlik ta'sirida		Giyoxvand modda ta'sirida	Toksik moddalar ta'sirida	Oliy ukuv yurtlari ukituvchi, professorlari		KXT muassasalari ukituvchilari	Umumta'lim maktab ukituvchilari		
			1.									2.												3.				4.	
1.	Buxoro sh.	2009	29			1	1	4	5		13	5	33	1		5	9	7	12	0				6	2	2	2	1	
		2010	43				1	4	4		18	16	37	1		12	8	8	9	0				8	2	6		0	
2.	Kogon sh.	2009	2								2	2	2					1	1	0				1			1	0	
		2010	5		1						3	1	5			1	1	1	2	0				2			2	0	
3.	Kogon t.	2009	3								1	2	3			3				0				0				1	
		2010	1								1		1					1	0					1			1	1	
4.	Buxoro t.	2009	5	1		1					2	1	6			5		1		0				2		1	1	0	
		2010	2				1				1		2	1		1	1		0				0				0		
5.	Vobkent t.	2009	3								3		3			1	2			0				0				0	
		2010	1								1		1				1		0				1			1	0		
6.	Gijduvon t.	2009	4								2	1	4				1	2	1	0				3			3	0	
		2010	3								2		3			1		1	1	0				1		1		0	
7.	Korakul t.	2009	4						1		1	2	4			1	1	1	1	0				3			3	0	
		2010	2								2		3	1		1	1		1	0				2			2	0	
8.	Romitan t.	2009	7								5	2	6			3	1	1	1	0				1			1	0	
		2010	1									1	1				1			0				1			1	1	
9	Jondor t.	2009	3								3		3			1	2			0				0					
		2010	3				1				1	1	3			1	1	1		0				1			1	0	
10.	Shofirkon t	2009	5	1							2	2	6			2	1	2	1	0				0				0	
		2010	4								4		4			4				0				1		1		0	
11.	Olot	2009	3								3		2			2				0				0					
		2010	3									3	2			1			1	0				2		1	1	0	
12.	Peshku	2009	4			1					3		3					3		0				0					
		2010	3						1			2	3			2		1		0				2			2	0	
13.	K-Bozor t.	2009	0										0							0				0				0	
		2010	0										0							0				0				0	
14.	VYeIXYoK M	2009	0										0							0				0				0	
		2010	0										0							0				0				0	
Viloyat buyicha		2009	72	2	0	3	1	5	6	0	38	17	75	1	0	23	17	18	17	0	0	0	0	16	2	3	11	2	
		2010	71	0	1	0	3	5	5	0	33	24	65	3	0	23	14	13	15	0	0	0	0	22	2	9	11	2	

t.r.	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Jarima kilingan voyaga yetmaganlar	Shartli xukm kilinganlar	ATlga xukm kilingan	Ozodlikdan maxrum kilingan	Boshqa ta'sir chora kurligan	Sodir etilgan jinoyat buyicha utkazil-gan xiz-mat tek-shiruv-lari	VYEOXOOG xodimi tomoni-dan ochilgan jinoyat	VYelXYoKM xodimi tomoni-dan ochilgan jinoyat	Hisobot boshida hisobda turgan voyaga yetmaganlar	Hisobot davrida hisobga olinganlar	Hisobot davrida hisobdan chikarilganlar	Hisobot oxirida hisobda turgan voyaga yetmaganlar	Ulardan, kiz bolalar	shundan					yoshlari buyicha			Hisobga olish sababi			Jamoat joylarida spirtli ichimlik iste'mol kilgani uchun	giyoxvand va zaharvand moddalar ta'siri ostida yurganligi uchun	O'zboshimchalik bilan uyidan maxsus ukuv tarbiya muassasidan muntazam chikib ketganligi uchun
			Umumta'im maktab o'quvchilari	KXT muassasalari o'quvchilari	Oliy ukuv yurti talabalari	Ukimaydigan, ishlaymaydiganlar	Ishlaydiganlar	7 yoshdan 14 yoshgacha bo'lganlar	14 yoshdan 16 yoshgacha	16 yoshdan 18 yoshgacha	Jinoyat sodir etganligi uchun	Huquqbo'zlarlik sodir etganligi uchun	Boshqa sabablar bilan																
			5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.															
1.	Buxoro sh.	2009	7	3	4	2	10	29	14		98	85	86	97	11	47	19		10	21	13	31	53	37	39	8	4		9
		2010	14	5	4	3	11	43	15		99	87	89	97	20	44	23		11	19	15	31	51	38	40	19	4		9
2.	Kogon sh.	2009					2	2			35	62	61	36	7	14	18		4		11	8	17	2	22	12			8
		2010	1		1		3	5	2		35	62	58	39	9	27	8		4		17	9	13	2	20	17			3
3.	Kogon t.	2009	1				2	3			12	26	26	12	1	6	4		1	1	5	1	6	3	7	2			6
		2010					1	1	1		13	26	26	13	2	5	5		1		2	5	6	1	10	2			4
4.	Buxoro t.	2009	1				3	5			22	22	21	23	2	15	7		1		7	15	1	1	10	22			11
		2010		1		1		2	1		23	24	24	23	6	12	10		1		2	12	9	4	3	16			12
5.	Vobkent t.	2009		1			2	3			26	20	21	25	1	10	14		1		10	8	6	3	9	13			5
		2010					1	1	1		23	24	22	25	1	23	4			1	6	12	10	4	19	5			4
6.	Gijduvon t.	2009	1				3	4			37	54	49	42	7	26	7		9		13	9	20	4	33	5			5
		2010	1			1	1	3	1		37	67	62	42	8	21	17		1	3	11	8	23	6	30	6			6
7.	Korakul t.	2009					4	4			22	49	43	28	3	16	12				2	12	14	6	8	14			
		2010	1	1			1	2	1		23	49	45	27	2	14	13				2	10	15	6	9	12			
8.	Romitan t.	2009	2				4	7			26	30	28	28	3	18	8		2		3	8	17	3	22	3			1
		2010					1	1	1		26	30	28	28		16	11		1		6	5	17	4	23	1			
9	Jondor t.	2009	1				2	3	1		24	20	20	24	3	12	6			6	5	12	7	2	19	3			3
		2010	1		1		1	3	1		24	19	19	24	2	13	9			2	4	13	8	5	12	7			7
10	Shofirkon t	2009	1				4	5			19	25	25	19	3	13	5			1	1	6	12	3	15	1			3
		2010	1	1	1		1	4	1		19	26	25	20	1	14	6				5	4	11	4	12	2			2
11	Olot	2009	1				2	3			21	22	21	22	6	12	10				3	8	11		22				1
		2010		1	1		1	3	1		23	27	28	22	6	8	14				3	8	11		22	1			1
12	Peshku t	2009	1				3	4			20	21	19	22	4	17	5				8	7	7	2	4	16			10
		2010		1	1		1	3			20	16	15	21	3	16	5				7	8	6	1	3	17			7
13	K-Bozor t.	2009									9	12	12	9		8	1				4	4	1		4	5			
		2010									9	12	12	9		6	2		1		2	5	7		1	8			
14	VYelXYoKM	2009												0															
		2010												0															
Viloyat buyicha		2009	16	4	4	2	41	72	15	0	371	448	432	387	51	214	116	0	28	29	85	129	172	66	214	104	4	0	62
		2010	19	10	9	5	23	71	26	0	374	469	453	390	60	219	127	0	20	25	82	130	187	75	204	113	4	0	55

tr	shahar va tuman IIBlari	davrlar	Hisobot boshida turgan ota-ona	Hisobot davrida hisobdan chikarilgan ota-ona	Hisobot davrida xis. olingan ota-onalar	Hisobot oxrida hisobda turgan ota-onalar	VYEOXOOG xiz.xona. keltir.voyaga yetmagan	Ulardan, kiz bolalar	shulardan					yoshi buyicha			Jamoat joylarida spirtli ichimlik iste'mol qilgani uchun	giyoxvand va zaharvand modalar ta'siri ostida yurganligi uchun	O'zbosh. uyi. va max.ukuv tarbiya muas.dan munt.ketib kolgan u-n	VYeIXYoKMga joylashirilgan	Ulardan, kiz bola	Shundan				yoshi buyicha			ukuv muasasadan o'zboshimcha kochib ketgan	Keltir.MDX davlat bolalari
			17.	18.	19		20.		Umumta'maktab o'quvchisi	KXT muassasa o'quvchisi	Ony ukuv yurti talabasi	Ukimaydi va ishlamaydi	Ishlaydiganlar	3 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan	14 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan	16 yoshdan 18 yoshgacha						umumta'maktab o'quvchisi	KXT muassasa o'quvchisi	Ukimaydi, ishlamaydigan	Ishlaydiganlar	3 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan	14 yoshdan 16 yoshgacha	16 yoshdan 18 yoshgacha	o'zboshimcha kochib ketgan	Keltir.MDX davlat bolaci
1.	Buxoro sh.	2009	35	45	56	46	960	102	383	253	73	116	135	363	348	249	3		18	52	22	27	9	16		16	21	15	27	
		2010	36	47	58	47	994	105	393	267	74	118	142	371	359	264	3		18	79	23	32	17	30		17	21	41	49	
2.	Kogon sh.	2009	22	28	29	23	199	21	92	68		39		63	78	58			32	23	5	12		11		8	6	9	6	
		2010	23	32	32	23	202	7	79	88		35		56	60	86			18	27	11	10	4	13		9	8	10	12	
3.	Kogon t.	2009	6	6	6	6	150	12	78	49		12	11	58	52	40			15	5	1	2		3		2	1	2	4	
		2010	6	6	6	6	152	12	77	47		16	12	56	55	41			4	6	1	6				3	3		5	
4.	Buxoro t.	2009	9	22	24	11	145	23	48	43		27	27	29	61	55			18	5		3		2		1	3	1	3	
		2010	13	10	9	12	141	11	53	49			39	33	54	54			8	7	4	1	1	5		2		5	5	
5.	Vobkent t.	2009	9	3	5	11	141	8	90	51				54	56	31				3		2	1			2		1	1	
		2010	10	5	5	10	142	15	74	68				54	58	30			5	5	1	5				1	4		1	
6.	Gijduvon t	2009	21	22	23	22	358	49	190	65		50	53	73	134	151			43	18	4	12	3	3		1	11	6	4	
		2010	21	23	28	26	554	78	260	289		4	1	166	196	192			104	29	15	12	3	14		10	10	9	12	
7.	Korakul t.	2009	5	17	19	7	230	26	120	52		31	27	65	83	82				6	2	4		2		1	2	3		
		2010	4	17	19	6	234	26	102	73		31	28	35	75	124				11	3	7		4		4	2	5	1	
8.	Romitan t.	2009	12	6	7	13	378	18	127	87		31	26	107	88	76				5	1	2		3		1	1	3		
		2010	12	7	7	12	271	8	116	128		27		81	88	102				7	1	2	2	3		2	3	2	5	
9	Jondor t.	2009	8	5	4	7	137	6	91	45		1		10	75	52				3	1	1		2		3				
		2010	8	4	4	8	138	18	40	97			1	6	31	101				7	2	4	3			1	3	3	3	
10	Shofirkon t	2009	4	7	7	4	158	14	88	46		11	13	38	55	65				5	3	5				1	4		1	
		2010	4	4	3	3	201	13	115	60	1	15	10	71	67	63				6		5	1			3	3			
11	Olot	2009	9	5	7	11	234	35	110	110		10	4	61	73	100				2	2	1		1		1		1	2	
		2010	8	7	10	11	236	36	115	117		4		62	73	101				1		1				1				
12	Peshku t	2009	9	7	8	10	196	18	161	21		9	5	61	69	66			21	3	3	3					3			
		2010	8	6	5	7	197	14	145	33		11	8	77	63	57			18	8	4	5	2	1			2	6	4	
13	K-Bozor t.	2009	11	10	10	11	73		40	30		3		21	24	28			2	1		1				1			1	
		2010	11	10	10	11	75	1	34	41				21	21	33				2	1	2				1	1		2	
14	VYeIXYoKM	2009				0	0													53	18	25	12	16		5	19	29	39	
		2010				0	0													56	16	22	10	24		15	11	30	56	
Viloyat buyicha		2009	160	183	205	182	3359	332	1618	920	73	335	382	984	1184	977	3	0	149	184	62	100	25	59	0	43	71	70	88	0
		2010	164	178	196	182	3537	344	1603	1357	75	261	241	1089	1200	1248	1	0	175	251	82	114	43	94	0	69	71	111	155	0

t.r.	shahar va tuman II Blari	davrlar	Voyaga yetmagan komissiyasiga yuborilgan xujjat	shundan			VYeKda kurib chikilgan xujjat	shundan			Ota-onalik huquqidan maxrum etilganlar	Muomila layokati cheklangan	Kukon Yengil sanoat MKXX joylashtirilgan	Samar kand MMlga joylashtirilganlar	Baxt KXK yuborilganlar	Chinoz 5 son kiz bolalar MI	Jami VYEOXOOG shrafi	Undan jamlangan lavozim	Ayollar	ma'lumotlari buyicha					staji buyicha			Xizmat intizomini bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Konunchilikni bo'zgan VYEOXOOG xodimlari
				Voyaga yetmaganlarga nisbatan	Ota-ona yoki umini bosuvchi shaxsiga muassasa raxbariga nisbatan			Voyaga yetmaganlarga nisbatan	Ota-ona yoki umini bosuvchi shaxsiga	Korxona, tashkilot va ukuv muassasa raxbariga nisbatan										Oliy pedagoglar	Oliy huquqshunoslar	Oliy texniklar	Boshqa oliy ma'lumotlilar	Urta maxsus ma'lumotlilar	1 yilgacha xizmat qilgan	1-3 yilgacha xizmat qilgan	3 y.dan ortik xizmat qilgan		
				24.				25.												26.	27.	28.	29.			30.			
1.	Buxoro sh.	2009	129	74	46	9	127	72	46	9	3	2			1		22	21	7	7	8	1	2	3	9	5	7		
		2010	135	76	49	10	132	73	49	10	2	2	2		2		22	22	5	8	8	1	2	3	9	6	7		
2.	Kogon sh.	2009	81	54	19	8	81	54	19	8	1		2	1			2	2		2					2				
		2010	82	55	19	8	82	55	19	8	1		1		1		2	2		2					1	1			
3.	Kogon t.	2009	52	28	18	6	52	28	18	6						1	4	4		1	1	1		1	3		1		
		2010	52	35	16	1	52	35	16	1			1				4	4		1		2		1	1	1	2		
4.	Buxoro t.	2009	29	22	7		29	22	7						1		6	6		1		2	2	1	2		4		
		2010	30	22	8		30	22	8								6	6		4		1		1	2	4			
5.	Vobkent t.	2009	53	16	37		53	16	37			2					5	4			2	2			2	2			
		2010	57	21	36		57	21	36			2		1	2		5	5		3	2				3	2			
6.	Gijduvon t.	2009	139	67	65	7	139	67	65	7	1		2		4		9	9		3	1	2	1	2	3	2	4		
		2010	143	67	67	9	143	67	67	9	2	2	3	1	5		9	8		1	2	2	1	2	3	2	3		
7.	Korakul t.	2009	53	30	23		51	28	23		1	1		1			5	5	1	3	2				2	2	1		
		2010	70	27	43		68	27	41		1			1			5	5	1	3	1	1			2	2	1		
8.	Romitan t.	2009	64	38	21	5	64	38	21	5	2	3	1	1			5	5	1	1	1	3			2	2	1		
		2010	64	48	16		64	48	16			1					5	5	2	1	1	3				1	4		
9.	Jondor t.	2009	43	17	25	1	43	17	25	1		1		1			4	4		2		1	1		3		1		
		2010	42	11	30	1	42	11	30	1	2	2	1				4	3		1	1	1			2		1		
10.	Shofirkon	2009	42	24	13	5	35	24	13	5	1	1	1		1		5	5		1	2	1		1	1	3	1		
		2010	43	28	15		43	28	15			1		1	1		5	5		3	1	1			2		3		
11.	Olot	2009	34	23	11		34	23	11								3	3		2		1			1	1	1		
		2010	33	22	11		33	22	11								3	3		3					1	1	1		
12.	Peshku t.	2009	48	20	27	1	48	20	27	1	1	1	1				5	5		2		1		2	1	1	3		
		2010	41	16	24	1	41	16	24	1	2	1	2		1		5	5		2	1	1		1	3		2		
13.	K-Bozor t.	2009	36	14	22		36	14	22			1					2	2		2					1		1		
		2010	37	14	23		37	14	23			1					2	2		1			1				2		
14.	VYeIXYoK M	2009	0				0						5	1	2	2	0	0											
		2010	0				0										0	0											
Viloyat buyicha		2009	803	427	334	42	792	423	334	42	10	12	12	5	9	3	77	75	9	27	17	15	6	10	32	18	25	0	0
		2010	829	442	357	30	824	439	355	30	10	12	10	4	12	0	77	75	8	33	17	13	3	9	29	20	26	0	0

t.r.	shahar va tuman IIBlari	Davrlar	Jami VYeIXYoKM shtat birligi	Ulardan jamlangan lavozimlar	Ayollar	ma'lumotlari buyicha					staji buyicha			Xizmat intizomini bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Konunchilikni bo'zgan VYEOXOOG xodimlari	Utkazilgan uchrashuvlar, davra suhbatlari va bevosita mulokatlar	shundan				Ommaviy axborot vositasi orkali targ'ibot ishi	Shundan		
						Oliy pedagoglar	Oliy huquqshunoslar	Oliy texniklar	Boshqa oliy ma'lumotli	Urta maxsus ma'lumotli	1 yilgacha xizmat qilgan	1-3 yilgacha xizmat qilgan	3 yildan ortiq xiz. qilgan				Umumta'lim maktabda	KXT muassasalarida	Oliy ukuv yurtlarida	Mahalla va jamoatchilik b-ni		Televideniya	Radioda	Ro'znomalarda
			33.											34.	35.	36.					37.			
1.	Buxoro sh.	2009		0												720	276	171	62	211	25	8	11	6
		2010		0												739	281	172	63	223	29	9	13	7
2.	Kogon sh.	2009		0												259	95	67		97	9	2	2	5
		2010		0												259	99	62		98	11	3	5	3
3.	Kogon t.	2009		0												284	129	61		94	4		3	1
		2010		0												286	130	64		92	4		4	
4.	Buxoro t.	2009		0												275	110	90		75	6		5	1
		2010		0												275	110	90		75	6		5	1
5.	Vobkent t.	2009		0												249	111	65		73	5	1	3	1
		2010		0												251	133	69		49	3	2	2	2
6.	Gijduvon t.	2009		0												331	153	92		86	18	2	10	6
		2010		0												604	199	146		259	18	2	12	4
7.	Korakul t.	2009		0												372	225	45		102	17	1	15	1
		2010		0												376	227	61		88	22	1	18	3
8.	Romitan t.	2009		0												351	162	74		115	5		4	1
		2010		0												351	123	98		130	8		7	1
9.	Jondor t.	2009		0												224	132	29		63	4	1	1	2
		2010		0												225	118	38		69	7	1	1	5
10.	Shofirkon t.	2009		0												261	108	39		114	19	3	12	4
		2010		0												268	108	58		102	20	3	13	4
11.	Olot	2009		0												258	110	77		71	10	1	5	4
		2010		0												259	110	78		71	10	1	5	4
12.	Peshku t	2009		0												328	174	38		116	12	1	8	3
		2010		0												258	154	30		74	9		7	2
13.	K-Bozor t.	2009		0												167	58	42		67	8		8	
		2010		0												163	67	45		51	10	1	8	1
14.	VYeIXYoKM	2009	12	12	2	4		1		7	3	3	6			0					4	1		3
		2010	12	7	1	3				9	2	2	8			0					4		2	2
Viloyat buyicha		2009	12	12	2	4	0	1	0	7	3	3	6	0	0	4079	1843	890	62	1284	146	21	87	38
		2010	12	7	1	3	0	0	0	9	2	2	8	0	0	4314	1859	1011	63	1381	161	23	102	39

Ilova 1.

Mavzular majmuasi: «Huquqiy bilimlar universiteti»

Yil va oy	Suhbatlar, ma'ro'zalar, dokladlar
1998 yil	
I.	Bolalar huquqbo'zarligi uchun ota – onalarning mas'ulligi. Voyaga yetmaganlarni jinoyatga tortish va boshqa jamiyatga karshi faoliyatlarga jalb kilishda fukarolarning javobgarligi.
II.	Ma'naviy boylikni asrash – O'zbekiston fukarosining asosiy burchlaridan biridir.
III.	Ichkilikbozlikdan jinoyatgacha – birta yo'l.
IV.	Jinoyatchilikka qarshi kurashda jamiyatning o'rni.
V.	Oila va nikoh haqidagi qonun.
IX.	Maktab o'quvchilarining intizomini mustahkamlash.
X.	Bolalar tarbiyasida ota – onalarning ma'naviy va yuridik javobgarligi.
XI.	«Qotillikka ayblanadi» filmini takdim etish, so'ngra muhokama qilish.
XII.	Turar – joy haqidagi qonun asoslari.
1995 yil	
I.	O'zbekistonda mehnat qonunchiligi.
II.	Jamiyat va shaxsiy xayot, oila va nikohning ma'naviy asoslari.
III.	Bolalarda tabiatga bo'lgan mehrni tarbiyalash.
IV.	O'g'irlik va ko'shib yozishga qarshi kurashda halq nazorati.
V.	Xuquqiy mavzularda savollar va javoblar kechasi.

5 – 7 sinf o‘quvchilarining ota – onalari uchun.

Ilova 2.

***Mavzular majmuasi: suhbatlar, ma’ro’zalar, dokladlar,
o’kuv anjumanlar 5 – 7 sinf o’quvchilari uchun.***

Yil va oy	Suhbatlar, ma’ro’zalar, dokladlar	O’kuv konferentsiyalari. Kitob ukish va uni muxokama kilish. Kinofilmlar namoyishi va muxokamasi.
1998		
I.	1. Voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligi haqida. 2. Yer yo’zida inson bo’lish eng go’zal mansab.	«Voyaga yetmaganlar» filmining namoyishi va muxokamasi.
II.	Haqiqiy do’stlik va yolg’on o’rtoqlik xakida.	«Otalar» filmining namoyishi va muxokamasi.
III.	«Mening militsiyam meni asraydi» mavzusidagi kecha.	I.Solovevning «Militsiyaning ish kuni» kitobining ukuvi va muxokamasi.
IV.	Yaxshi va yomon odatlar xakida.	Yigilish: «Vataningni konunlarini bilasanmi»? Saxna kurinishi: «Shunday konun»
V.	Qanday qilib bolalar jinoyatga aralashib, jinoyatchiga aylanishadi.	«Kucha to’la tasodiflar» filmining namoyishi va muxokamasi.
IX.	Jamoat joylarida o’quvchilarning o’zini tuta bilish qoidalari.	«Yashil zanjirlar» va «Qanday qilib ugrilar shpionlarga va diversantlarga» filmining namoyishi va muxokamasi.
X.	Militsiya kurinmas soxa.	«Huquqiy – tartibot» filmining namoyishi va muxokamasi.
XI.		Buyuk sarkarda amir Temurning xayot iva faoliyati.
XII.	Berilib ketiladigan uyinlarga mukkasidan ketib, sovuk kurolni yaratish va saklash – jinoyat.	Ukuv konferentsiya «Sovet yozuvchilari ijodiyotida chekistlar»
1997		
I.	Fukarolarning huquq va burchlari.	A.Pesarskiyning «Bola nima xakida so’zladi» kitobining ukuvi va muxokamasi.
II.	Ma’naviy boylikni asrash – har bir o’quvchining burchi.	

III.	Tabiatni asrash – sening burching. Konuniy mavzular buyicha savollar va javoblar kechasi.	L.A.Ostrovskiyning «Sening dusting - behisob» kitobining ukuvi va muxokamasi.
IV.	Chekishning zararlighi xakida (vrach suhbati)	L.Kassiliyaning «Cheremysh – kaxramonning akasi» kitobining ukuvi va muxokamasi.
V.	Vatan ximoyasi – O'zbekiston fukarosining mukaddas burchidir.	«Vatanimga xizmat kilaman» teleko'rsatuvini kurish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Каримов И.А. Ўзбекистон – келажак буюк давлат (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши XI сессиясида 1992 йил 8 ва 10 декабрда сўзлаган нутқ). Т., «Ўзбекистон», 1993.
2. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори (Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзланган нутқ. 1997 йил, 29 август). Т., «Шарқ», 1997.
3. Каримов И.А. Баркамол авлод орзуси. Т., «Шарқ», 1998.
4. Каримов И.А. «Камолот» ёшларимизнинг чинакам суянчи ва таянчи бўлсин. («Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ташаббус гуруҳи билан учрашувда сўзланган нутқ. 2001 йил, январь). Т., «Ўзбекистон», 2001.
5. Каримов И.А. «Соғлом авлод учун» орденини топшириш маросимида сўзланган нутқ. (1994 йил, 2 май). // Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд. Т., «Ўзбекистон», 1996.
6. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Тошкент. “Ўзбекистон” 1992й. .
7. Karimov I.A “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch ” Toshkent “Ma’naviyat” 2008 yil
8. Каримов И.А. “Ўзбекистон ХХИ – Аср бўсағасида; хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари
9. Каримов И.А. Жамиятимиз мафқураси ҳалқни – ҳалқ, миллатни – миллат қилишга хизмат этсин // «Тафаккур» жур. , 1998.
10. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак юк. Т., Шарқ, 1998, 32-б.

11. Каримов И.А. Ўзбекистон XX1 асрга интиломда. Т., «Ўзбекистон», 2000.
12. Каримов И.А. Миллий истиклол мафкуриси – ҳалқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. – «Фидокор» газетаси, 2000 йил, 8-июн
13. Атоев А.К. “Фарзандингиз баркамол бўлсин.” Т; Ибн сино 1990й.
14. Зарипов К.З. “Таълим-тарбияда қуръони карим ва ҳадислардан фойдаланиш.” Бухоро 1997й.
15. Ота – оналар конференцияси: «Ота – олий мансаб» (ота ва оналар катнашадилар).
16. Асқар Зунунов “Педагогика назарияси ” Тошкент “Алоқачи ” 2006 йил
17. Хўжаев .А.Қ Олимов .Ш.Ш “Янги пдагогик технологиялар” Бухоро 2004 йил.
18. К.Ҳошимов О.Нишонова М. Имомова Р. Ҳасанов “Педагогика тарихи ” Тошкент “Ўқитувчи”1996 йил
19. Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева “Педагогика назарияси” Тошкент 2008 йи
20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил «27» январдаги ПҚ-1271-сон қарорига илова «Баркамол авлод йили» Давлат дастури.
21. “Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси”, “Ўзбекистон Республикаси Жиноят Протсессуал кодекси” “Ўзбекистон Республикаси Мехнат кодекси” “Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси” “Болалар ҳуқуқлари тўғрисида конвенция”.
22. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти бош ассамблеяси томонидан “Болалар ҳуқуқлари конвенцияси”. 1989 йил ноябр.
23. Маҳмудов М. Комил инсон шахси ва ижтимоий тажриба. // «Педагогик маҳорат», 2002 й, 4-сон, 6-10 б.б.
24. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.-Т., 1992 й.

Mundarija

✚ Kirish	4
✚ Bolalar huquqlarini himoyasi –ustivor vazifa. Bolalar huquqlari to‘g‘risida konventsiyani tadbiq etish yo‘llari.....	5
✚ Voyaga yetmaganlarning huquqiy ongi va savodxonligini oshirishda huquqn muxofaza kiluvchi organlar, maktab va oila hamkorligining roli.....	11
✚ Tarbiyasi og‘ir bolalarni oilada tarbiyalash.....	17
✚ O‘smirning pedagogik qarovsizligini oldini olishda pedagogning o‘rni.....	24
✚ Pedagogik qarovsiz qolgan o‘quvchi – o‘smirni o‘rganish bo‘yicha so‘rovnomma.....	31
✚ O‘quvchilarning huquqbo‘zarligini oldini olishda maktab va oila hamkorligi buyicha pedagog – raxbar va tashkilotchi.....	41
✚ Maktab o‘quvchilari va o‘smirlarning huquqbo‘zarligini oldini olish buyicha chora – tadbirlarni rejalashtirish.....	54
✚ Buxoro viloyati IIB XOOB VYEOXOOG xodimlarining 2005- 2010 yillar davomida amalga oshirgan ishlari yo‘zasidan hisobot.....	62.
✚ Ilova.....	75
✚ Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	78